

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

**«Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προώθηση της
δημοκρατίας. Οι περιπτώσεις της Τυνησίας και της
Ζιμπάμπουε»**

Σπυρίδων Παναγόπουλος

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2019

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations

Master Program in
“Governance and Public Policies”

**“The European Union's contribution to the promotion of
democracy. The cases of Tunisia and Zimbabwe”**

Spyridon Panagopoulos

Corinth, Greece, September 2019

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Στη σύζυγό μου Αθηνά και στις κόρες μου Παρασκευή και Γεωργία.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέπων καθηγητή κ. Αστέρη Χουλιάρα, για τη συνεχή, άμεση και πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε καθόλη τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας διπλωματικής εργασίας, καθώς και την τριμελή επιτροπή για το χρόνο που θα αφιερώσει για την αξιολόγησή της. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους γονείς και τα αδέρφια μου, για τη διαρκή υποστήριξή τους.

«Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προώθηση της δημοκρατίας. Οι περιπτώσεις της Τυνησίας και της Ζιμπάμπουε»

Σημαντικοί Όροι: εκδημοκρατισμός, βοήθεια ΕΕ, κυρώσεις, Τυνησία, Ζιμπάμπουε

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσουμε σε βάθος σε πιο βαθμό και πώς η βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) συμβάλει στον εκδημοκρατισμό των τρίτων χωρών και ειδικότερα θα εξετάσουμε τις περιπτώσεις της Τυνησίας και της Ζιμπάμπουε. Συγκεκριμένα, η ΕΕ χρηματοδοτεί δραστηριότητες που στοχεύουν στην προώθηση της δημοκρατίας μέσω κατάλληλου συνδυασμού οικονομικών και πολιτικών μέσων, προσαρμοσμένων στη συγκεκριμένη κατάσταση κάθε χώρας, καθώς και την ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, την ενίσχυση της κοινωνίας πολιτών ώστε να δρα ως αντίβαρο στις κυβερνήσεις, τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την καταπολέμηση της διαφθοράς, τη διαφάνεια και τη λογοδοσία των κυβερνήσεων. Επίσης, στηρίζει τόσο τις μακροπρόθεσμες εθνικές μεταρρυθμιστικές διαδικασίες όσο και τη δημιουργία δημοκρατικών θεσμών μέσω των γεωγραφικών προγραμμάτων της, καθώς και δράσεις με μη κρατικούς φορείς, που αποσκοπούν στην προώθηση του διαλόγου και στην ενθάρρυνση του πολιτικού πλουραλισμού. Θα μελετήσουμε τη βοήθεια που δόθηκε στη Τυνησία και σε ποιους τομείς υπήρξε αποτέλεσμα. Εκτός όμως από την βοήθεια, υπάρχουν και οι περιπτώσεις όπου η ΕΕ επιβάλλει κυρώσεις σε τρίτες χώρες, οι οποίες χρησιμοποιούνται ως μέσο για να επιφέρουν αλλαγή στην πολιτική ή τη δράση τους, σύμφωνα με τους στόχους της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), μία τέτοια περίπτωση είναι η Ζιμπάμπουε. Τέλος, θα διαπιστώσουμε αν τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης επιβεβαιώνουν την αναμενόμενη θετική συσχέτιση μεταξύ της βοήθειας που παρέχεται με την προώθηση του εκδημοκρατισμού και του κράτους δικαίου στις χώρες-αποδέκτες.

“The European Union's contribution to the promotion of democracy. The cases of Tunisia and Zimbabwe”

Keywords: democratization, European Union assistance, sanctions, Tunisia, Zimbabwe

Abstract

The aim of this paper is to thoroughly study in what extent and how the assistance of the European Union (EU) contributes to the democratization of the third world countries and in particular we will examine the cases of Tunisia and Zimbabwe. Through an appropriate combination of economic and political instruments adapted to the specific situation of each country, the European Union finances specific activities so as to promote democracy. Apart from that, all these strategies enhance the independence of the judiciary, strengthen civil society to act as a counterweight to governments, protect the human rights, the fight against corruption, transparency and accountability of the rulers. Through its' geographical programs, it also supports both long-term national reform processes and the creation of democratic institutions as well as actions by non-state actors aimed at promoting dialogue and encouraging political pluralism. Additionally, we will examine whether the provided support has been given to Tunisia has worked and in which areas. However, except for the assistance, there are also cases where the EU imposes sanctions on the third world countries, which are used as a mean to an end, bringing about a change in their policy or a line action according to the objectives of the Common Foreign and Security Policy (CFSP), one such case is Zimbabwe. Finally, we are going to as certain whether the results of the regression confirm the expected positive correlation between the support provided democratization and the rule of law in the recipient countries.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

.....

(Υπογραφή)

Περιεχόμενα

ΑΦΙΕΡΩΣΗ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Ευχαριστίες ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Περίληψη ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Abstract ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εισαγωγή..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ..... Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

Η ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ..... Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

1.1 Εισαγωγή ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

1.2 Στόχοι και αρχές της ΚΕΠΠΑ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

1.3 Εργαλεία προώθησης της δημοκρατίας... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

1.4 Τα ευρωπαϊκά όργανα υποστηρίζουν τη δημοκρατία.. **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

1.5 Κυρώσεις ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

1.5.1 Βασικοί στόχοι των κυρώσεων ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

1.5.2 Κατευθυντήριες γραμμές..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

1.5.3 Διάφορα είδη κυρώσεων ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

α)Κυρώσεις έναντι συγκεκριμένων πολιτικών.....9

β)Κυρώσεις σε συγκεκριμένους τομείς ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

i) Διπλωματικές κυρώσεις **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

ii) Κυρώσεις με στενότερη έννοια..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

iii) Κυρώσεις του ΟΗΕ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Η ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗ ΤΥΝΗΣΙΑ

..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.1 Εισαγωγή ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.2 Πολιτικό πλαίσιο της Τυνησίας..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.3 Πλαίσιο συνεργασίας ΕΕ-Τυνησίας ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.3.1 Σχέδιο δράσης για την περίοδο 2013-2017 ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.3.1.1 Προτεραιότητες για την περίοδο 2013-2017... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.3.1.2 Δραστηριότητες-στόχοι: δημοκρατία, κράτος δικαίου και χρηστή διακυβέρνηση..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.3.2 Εδραίωση της προνομακικής εταιρικής σχέσης 2018-2020
..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.3.2.1 Προτεραιότητες για την περίοδο 2018-2020... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.4 Στήριξη της κοινωνίας πολιτών..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.5 Εκλογές 20

2.6 Ανθρώπινα δικαιώματα 21

2.7 Η ουσία της προώθησης της δημοκρατίας ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

2.8 Συμπεράσματα..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 24

Η ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗ ΖΙΜΠΑΜΠΟΥΕ

..... 24

3.1 Σχέσεις ΕΕ-Ζιμπάμπουε 24

3.1.1 Ευρωπαϊκή βοήθεια 24

3.1.2 Πολυπλοκότητες αντιμετώπισης ενός αυταρχικού καθεστώτος	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.2 Οι κυρώσεις της ΕΕ στη Ζιμπάμπουε	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.2.1 Σκεπτικό για την επιβολή κυρώσεων στη Ζιμπάμπουε.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.2.2 Περιοριστικά μέτρα ή οικονομικές κυρώσεις; ...	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.2.3 Η θέση της ΕΕ σχετικά με τις κυρώσεις στη Ζιμπάμπουε	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.2.4 Βοήθησαν ή όχι οι κυρώσεις;	29
3.2.5 Επιπτώσεις των κυρώσεων στην προώθηση της δημοκρατίας	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.2.6 Προοπτικές προώθησης της δημοκρατίας.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.3 Επιπτώσεις προγραμμάτων βοήθειας	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.4 Αρνητικά αποτελέσματα προγραμμάτων βοήθειας.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
3.5 Συμπεράσματα.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	38
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	38
4.1 Γενικά συμπεράσματα	38
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	40

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) παρουσιάζεται ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα ειρηνικής και δημοκρατικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της. Η εξωτερική της πολιτική, η οποία υπάρχει παράλληλα με την αντικατάσταση της εξωτερικής πολιτικής των κρατών μελών, δεν οδηγείται από στρατιωτική δύναμη, αλλά υποστηρίζεται από τεράστια οικονομική ισχύ. Οι ίδιες οι συμφωνίες της ΕΕ αναφέρουν ότι η δράση της στη διεθνή σκηνή θα καθοδηγείται από ένα σύνολο αρχών που είναι καίριες για τη δική της ύπαρξη και η πρώτη από αυτές είναι η «δημοκρατία» (άρθρο 21 παράγραφος 1 της ΣΕΕ). Πώς λοιπόν η προώθηση της δημοκρατίας πραγματοποιείται στις σχέσεις της ΕΕ με τον ευρύτερο κόσμο; Ο καθορισμός της «προώθησης της δημοκρατίας» είναι εξίσου πολύπλοκο καθήκον, όπως ο προσδιορισμός πολλών άλλων τομέων πολιτικής στους οποίους μπορούν να γίνουν αντιληπτά στοιχεία του συστήματος διακυβέρνησης της ΕΕ.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, παρουσιάζουμε τους στόχους της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) σχετικά με την ενδυνάμωση της δημοκρατίας και αναλύουμε με ποια μέσα προσπαθεί να τους πετύχει. Στην συνέχεια του κεφαλαίου θα μιλήσουμε για δύο εργαλεία που έχει στη διάθεσή της η ΕΕ, το ένα είναι η βοήθεια προς τις τρίτες χώρες για τον εκδημοκρατισμό τους και θεωρείται θετικό εργαλείο και το άλλο είναι οι κυρώσεις που επιβάλλει με σκοπό τη συμμόρφωσή τους και την αλλαγή πολιτικής και θεωρείται αρνητικό καθώς τιμωρεί τις χώρες που δεν τηρούν τους κανόνες της δημοκρατίας. Στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο προχωράμε σε ανάλυση δύο χωρών, της Τυνησίας και της Ζιμπάμπουε αντίστοιχα, όπου η πρώτη αποτελεί ένα πετυχημένο παράδειγμα βοήθειας ενώ η δεύτερη παράδειγμα προς αποφυγή καθώς της έχουν επιβληθεί περιοριστικά μέτρα από την ΕΕ. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο εξάγουμε τα συμπεράσματά μας σχετικά με το ερευνητικό ερώτημα που μας απασχόλησε και βλέπουμε κατά πόσο η πολιτική της ΕΕ για προώθηση της δημοκρατίας στις χώρες αυτές έχει θετικά αποτελέσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

1.1 Εισαγωγή

Η πολιτική της ΕΕ για τη στήριξη της δημοκρατίας σε τρίτες χώρες έχει αποκτήσει ορμή, ιδίως μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας, όπου και καθόρισε τη δημοκρατία ως θεμελιώδη αρχή της Ένωσης, η οποία κατοχυρώνεται σε όλες τις πολιτικές εξωτερικής σημασίας. Η ΕΕ έχει αναπτύξει όλα τα εργαλεία που έχει στη διάθεσή της για να στηρίζει τις διαδικασίες εκδημοκρατισμού σε όλο τον κόσμο. Υπάρχουν δύο ειδών εργαλεία που στοχεύουν στην προώθηση της δημοκρατίας, τα θετικά και τα αρνητικά. Τα πρώτα αποτελούνται από πολιτικές και διπλωματικές συνομιλίες, μέσα αναπτυξιακής βοήθειας, εκτεταμένη υποστήριξη της κοινωνίας πολιτών και των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και προώθηση δράσεων μέσω μη κυβερνητικών οργανώσεων. Στα αρνητικά εργαλεία συγκαταλέγονται οι κυρώσεις που επιβάλλονται από την ΕΕ προκειμένου να επιφέρουν αλλαγή στην πολιτική ή στη συμπεριφορά αυτών που αποκλίνουν από τους στόχους για εκδημοκρατισμό (Parliament, 2018, p. 1).

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας και τη δημιουργία διπλωματικής υπηρεσίας της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης), δημιουργήθηκε μια ευκαιρία να παρασχεθεί ένα σαφές πλαίσιο για τη στήριξη της δημοκρατίας στις εξωτερικές σχέσεις της. Η νέα αυτή αρχιτεκτονική έχει ως στόχο να αλλάξει το πρόσωπο και τα μέσα της ΕΕ για την εξωτερική δράση. Οι μεταρρυθμίσεις σε θεσμικό και πολιτικό επίπεδο έχουν προκαλέσει προσδοκίες όχι μόνο μεταξύ των εμπειρογνομόνων της ΕΕ αλλά και στις χώρες εταίρους, όπου η έλλειψη μιας πιο συντονισμένης και συνεκτικής φωνής της ΕΕ στις εξωτερικές υποθέσεις έχει συχνά θεωρηθεί ως σοβαρό πρόβλημα, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για τη στήριξη της δημοκρατίας και των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων σε τρίτες χώρες (Bogdanov, 2010, p. 3).

1.2 Στόχοι και αρχές της ΚΕΠΠΑ

Τα νομικά θεμέλια της στήριξης της ΕΕ για την εξωτερική δημοκρατία καθορίστηκαν στις Συνθήκες κατά τη δεκαετία του 1990. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1993, καθιέρωσε την προώθηση της δημοκρατίας ως γενικό στόχο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) (άρθρο J.1) και της αναπτυξιακής συνεργασίας της ΕΕ (άρθρο 130). Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, που υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο το 1993, καθιστούσαν τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα ως τις σημαντικότερες των προϋποθέσεων κατά τη διάρκεια της προπαρασκευαστικής φάσης πριν από την ένταξη των νέων μελών στην ΕΕ. Η Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2009, έδωσε πλήρη αναγνώριση στη δημοκρατία ως θεμελιώδη αρχή και γενικό στόχο της εξωτερικής δράσης της ΕΕ. Η καινοτομία που εισήγαγε ήταν ότι, ως βασική αξία της Ένωσης (άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση), η δημοκρατία, παράλληλα με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δικαιοσύνη, αποτέλεσε κατευθυντήρια αρχή για όλες τις πολιτικές με εξωτερική διάσταση. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι η ΕΕ έχει την υποχρέωση όχι μόνο να σχεδιάζει συγκεκριμένες πολιτικές και δράσεις για τη στήριξη της δημοκρατίας, αλλά και να ενσωματώνει τη δημοκρατία ως γενικό παράγοντα σε όλες τις άλλες πολιτικές με εξωτερική συνάφεια (Parliament, 2018, p. 2).

Εκτός από την καθιέρωση της δημοκρατίας ως μιας από τις βασικές αξίες, όπως αναφέρεται στις Συνθήκες, η ΕΕ έχει πολλές πρακτικές αντιλήψεις για να προσδώσει ουσιαστική σημασία στην δημοκρατία. Οι δημοκρατίες τείνουν να αποφεύγουν τον πόλεμο μεταξύ τους, σύμφωνα με τη δημοκρατική ειρηνευτική θεωρία. Οι δημοκρατίες, είναι επίσης πιο πιθανό να λύσουν ειρηνικά τις εσωτερικές συγκρούσεις. Τα δημοκρατικά συστήματα θεωρούνται καλύτερα για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολλά από τα οποία ενσωματώνονται πραγματικά σε μια σχέση αμοιβαίας εξάρτησης. Οι δημοκρατίες υποστηρίζουν τον διαχωρισμό των εξουσιών, τη διαφάνεια και την υπευθυνότητα στην καταπολέμηση της διαφθοράς, ενισχύοντας έτσι το κράτος δικαίου. Η δημοκρατία αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο ως παγκόσμια αξία, καθώς οι περισσότερες χώρες του κόσμου, με ελάχιστες εξαιρέσεις, διενεργούν σήμερα ελεύθερες εκλογές (Parliament, 2018, pp. 2-3).

1.3 Εργαλεία προώθησης της δημοκρατίας

Η δημοκρατία, όπως αναγνωρίζεται στα κείμενα των Συνθηκών, είναι η βασική αξία της Ευρώπης. Ωστόσο, ο ρόλος και ο αντίκτυπος της στήριξης της δημοκρατίας στις εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ δεν ήταν πάντα ξεκάθαρος. Όπως έχει επισημάνει ο Richard Youngs, η στήριξη της ευρωπαϊκής δημοκρατίας στις εξωτερικές σχέσεις δεν ήταν συνεπής σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές (Bogdanov, 2010, p. 5). Ο μηχανισμός προενταξιακής βοήθειας μπορεί να θεωρηθεί ως σημαντικό ορόσημο στην τεχνική βοήθεια και τη συνεργασία για τη στήριξη της θεσμικής μεταρρύθμισης και της εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες, άλλα όμως πολιτικά προγράμματα, όπως η ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας είχαν πολύ πιο περιορισμένο αντίκτυπο στην υποστήριξη των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων σε τρίτες χώρες (Bogdanov, 2010, p. 6). Το Ευρωπαϊκό Μέσο για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EIDHR), ένα μέσο που επιτρέπει στην ΕΕ να υποστηρίζει άμεσα οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που εργάζονται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας στις τρίτες χώρες, επικεντρώθηκε κυρίως στην αντιμετώπιση των θεμάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το ευρύ φάσμα των μέσων που απαριθμούνται στη δέσμη εργαλείων για τη στήριξη της δημοκρατίας και το περίπλοκο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ, μετατρέπουν τον συντονισμό και τη συνοχή των πολιτικών σε μια δυσκίνητη υπόθεση. Επιπλέον, παρά τις προσπάθειες της ΕΕ για την ενίσχυση των πηγών πληροφόρησης και του χωροταξικού σχεδιασμού, οι αντιπροσωπείες της δε διαθέτουν επαρκή ικανότητα να μεταφέρουν κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής και στρατηγικές συστάσεις που σχεδιάζονται στα κεντρικά γραφεία σε σχέδια δράσης ανά χώρα, προσαρμοσμένα στις πολιτικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας εταίρου. Αυτό δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα καθώς αυτές οι διάφορες δυναμικές συνθέτουν ένα σαφές πρόβλημα στην προβολή των προσπαθειών στήριξης της δημοκρατίας στο πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ. Εν ολίγοις, ενώ είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η συμμετοχή της ΕΕ στη στήριξη της δημοκρατίας, εκτός από την αξιολόγηση των σχεδόν συγκρίσιμων μέσων πολιτικής, η άμεση εικόνα των προσπαθειών της ΕΕ στον τομέα αυτό, είναι μία διασκορπισμένη προσπάθεια με έλλειψη συντονισμού (Bogdanov, 2010, p. 7).

1.4 Τα ευρωπαϊκά όργανα υποστηρίζουν τη δημοκρατία

Τα τελευταία χρόνια η ΕΕ έχει επεκτείνει τις πολιτικές και διπλωματικές της προσπάθειες σε επίπεδο ΚΕΙΠΠΑ. Παρόλο που δημιουργήθηκε σχετικά πρόσφατα, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο εξουσιοδότησης, διευκολύνοντας τους διαλόγους με τις εθνικές αρχές και την κοινωνία των πολιτών. Η ΕΕ ενσωματώνει ζητήματα δημοκρατίας στο πλαίσιο των πολιτικών διαλόγων και των διαλόγων για τα ανθρώπινα δικαιώματα με τις χώρες εταίρους. Το 2016, η ΕΕ διεξήγαγε διαλόγους και διαβουλεύσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα με 42 χώρες και περιφερειακές ενώσεις. Επιπλέον, πολλές από τις 79 χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ) συζήτησαν για την δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα με την ΕΕ στο πλαίσιο του πολιτικού διαλόγου τους που θεσπίστηκε με τη συμφωνία του Κοτονού. Μεταξύ άλλων, οι διάλογοι αυτοί βοηθούν την ΕΕ και τους εταίρους της να αποσαφηνίσουν τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνουν τη δημοκρατία. Τα δικαιώματα που σχετίζονται άμεσα με τη δημοκρατία, όπως η ελευθερία της έκφρασης, του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, αλλά και τα δικαιώματα των εκλογών, εξετάζονται συχνά από την ΕΕ κατά τη διάρκεια τέτοιων διαλόγων, συμπεριλαμβανομένων και των συστάσεων (Parliament, 2018, p. 3).

Στο πλαίσιο της αναπτυξιακής της πολιτικής, η ΕΕ δημιούργησε το Ευρωπαϊκό Μέσο για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EIDHR), αφιερωμένο στην παροχή οικονομικής στήριξης στη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Από οικονομική άποψη, παραμένει το μικρότερο μέσο εξωτερικής χρηματοδότησης της ΕΕ, με 1,33 δισ. ευρώ να διατεθούν για την περίοδο 2014-2020. Περίπου το ένα τέταρτο των κονδυλίων του προορίζονται για εκλογική βοήθεια, ιδίως για τη χρηματοδότηση των αποστολών παρατήρησης εκλογών. Η ΕΕ είναι ένας από τους κορυφαίους διεθνείς οργανισμούς στον τομέα της παρακολούθησης των εκλογών. Αναγνωρίζοντας ότι οι ελεύθερες και δίκαιες εκλογές αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της δημοκρατίας, η ΕΕ έχει αποστείλει αποστολές παρακολούθησης εκλογών και έχει παράσχει εκλογική υποστήριξη στις χώρες εταίρους, εποπτεύοντας πάνω από 160 εκλογικές διαδικασίες μέχρι σήμερα (Parliament, 2018, p. 4).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνωρίζει ότι η δημοκρατία δεν μπορεί να επιβληθεί από το εξωτερικό. Η ΕΕ παραμένει προσηλωμένη στις αρχές της οικειοποίησης των αναπτυξιακών στρατηγικών και προγραμμάτων από τις χώρες εταίρους. Οι τοπικά καθοδηγούμενες διαδικασίες μπορούν να υποστηριχθούν από ένα κατάλληλο συνδυασμό οικονομικών και πολιτικών μέσων προσαρμοσμένων στην ιδιαίτερη κατάσταση κάθε χώρας. Το Συμβούλιο, ωστόσο, επιβεβαιώνει ότι υπάρχει περιθώριο βελτίωσης στον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται οι υφιστάμενες πολιτικές της ΕΕ και ότι οι πολιτικές πρέπει να εφαρμόζονται με μεγαλύτερη συνέπεια και αποτελεσματικότητα ώστε να συνεργάζονται καλύτερα μεταξύ τους. Σ' αυτό το βαθμό, αναγνωρίζοντας τον πολυδιάστατο, πολύπλοκο και μακροπρόθεσμο χαρακτήρα των διαδικασιών οικοδόμησης της δημοκρατίας, το Συμβούλιο τονίζει την ανάγκη για αυξημένη συνοχή, συμπληρωματικότητα και συντονισμό σε όλο το φάσμα των δράσεων και μεταξύ διαφόρων παραγόντων, καθώς και θεματικών και γεωγραφικών μέσων σε επίπεδο χώρας και σε επίπεδο κεντρικών γραφείων (Bogdanov, 2010, p. 8).

1.5 Κυρώσεις

Τα περιοριστικά μέτρα ή «κυρώσεις» αποτελούν βασικό εργαλείο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). Η ΕΕ τα χρησιμοποιεί στο πλαίσιο μιας συνεκτικής και ολοκληρωμένης πολιτικής προσέγγισης που περιλαμβάνει τον πολιτικό διάλογο, τις συμπληρωματικές προσπάθειες και τη χρήση άλλων εργαλείων που έχει στη διάθεσή της.

Το Συμβούλιο δύναται να αποφασίζει την επιβολή περιοριστικών μέτρων κατά τρίτων χωρών, οντοτήτων ή προσώπων. Τα εν λόγω μέτρα πρέπει να συνάδουν προς τους στόχους της ΚΕΠΠΑ, οι οποίοι περιγράφονται στο άρθρο 21 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ). Γενικά, τα περιοριστικά μέτρα επιβάλλονται από την ΕΕ προκειμένου η χώρα, το τμήμα της χώρας, η κυβέρνηση, οι οντότητες ή τα πρόσωπα κατά των οποίων στρέφονται, να επιφέρουν αλλαγή στην πολιτική ή τη δράση τους. Όπου είναι εφικτό και σύμφωνο με τη συνολική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης έναντι της συγκεκριμένης τρίτης χώρας, οι νομικές πράξεις με τις οποίες επιβάλλονται τα περιοριστικά μέτρα μπορούν να αναφέρουν κίνητρα ώστε να ενθαρρυνθεί η απαιτούμενη αλλαγή της πολιτικής ή της δράσης. Επίσης, πρέπει να διασφαλίζεται ότι τα εν λόγω κίνητρα δεν ανταμείβουν τη μη συμμόρφωση. Η ΕΕ και

τα κράτη μέλη της αναλαμβάνουν ενεργές και συστηματικές επικοινωνιακές δράσεις οι οποίες στοχεύουν στην ενημέρωση του πληθυσμού της χώρας κατά της οποίας στρέφονται οι κυρώσεις (Consilium, 2018).

Τα λαμβανόμενα μέτρα θα πρέπει να στρέφονται κατά των υπεύθυνων για τις πολιτικές ή τις δράσεις που οδήγησαν στην απόφαση της ΕΕ να επιβάλει περιοριστικά μέτρα καθώς και κατά όσων υποστηρίζουν και επωφελούνται από τις πολιτικές και τις δράσεις αυτές. Τα στοχοθετημένα μέτρα είναι αποτελεσματικότερα από τα μέτρα που λαμβάνονται αδιακρίτως και ελαχιστοποιούν τις αρνητικές συνέπειες για όσους δεν είναι υπεύθυνοι για τις εν λόγω πολιτικές ή δράσεις. Τα μέτρα που λαμβάνονται σε συγκεκριμένη κατάσταση ποικίλλουν ανάλογα με τους στόχους των περιοριστικών μέτρων και την πιθανή αποτελεσματικότητά τους για την επίτευξη των στόχων αυτών στις συγκεκριμένες περιστάσεις, αποτυπώνοντας τη στοχοθετημένη και διαφοροποιημένη προσέγγιση της ΕΕ. Περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων, περιορισμούς εισδοχής, εμπάργκο οπλισμού, εμπάργκο εξοπλισμού που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εσωτερική καταστολή, άλλους περιορισμούς εξαγωγών, περιορισμούς εισαγωγών και απαγορεύσεις πτήσεων. Έχει επίσης χρησιμοποιηθεί απαγόρευση παροχής οικονομικών υπηρεσιών, μεταξύ άλλων σε συνδυασμό με απαγορεύσεις εξαγωγής ορισμένων προϊόντων, καθώς και απαγορεύσεις επενδύσεων. Στη συνάρτηση αυτή, έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί τομεακές απαγορεύσεις ή μέτρα προκειμένου να αποφευχθεί η παράνομη χρήση εξοπλισμού, τεχνολογίας ή λογισμικού για την παρακολούθηση και την υποκλοπή του διαδικτύου ή άλλων μορφών επικοινωνίας (Consilium, 2018).

1.5.1 Βασικοί στόχοι των κυρώσεων

Οι βασικοί στόχοι των κυρώσεων της ΕΕ είναι οι παρακάτω:

- Η διαφύλαξη των αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων και της ασφάλειας της ΕΕ
- Η διατήρηση της ειρήνης
- Η εδραίωση και στήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αρχών του διεθνούς δικαίου

- Η πρόληψη συγκρούσεων και ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας

Οι κυρώσεις επιβάλλονται προκειμένου να επιφέρουν αλλαγή στην πολιτική ή στη συμπεριφορά αυτών τους οποίους στοχοθετούν και αποσκοπούν στην προώθηση των στόχων της ΚΕΠΠΑ. Μπορεί να αφορούν:

- Κυβερνήσεις τρίτων χωρών λόγω των πολιτικών που ασκούν
- Οντότητες (εταιρείες) που παρέχουν τα μέσα για την άσκηση αυτών των πολιτικών
- Ομάδες ή οργανώσεις όπως τρομοκρατικές ομάδες
- Πρόσωπα που στηρίζουν τις συγκεκριμένες πολιτικές, ενέχονται σε τρομοκρατικές δραστηριότητες, κλπ.

Διαμορφώνονται κατά τρόπο που να ελαχιστοποιούν τις αρνητικές συνέπειες έναντι εκείνων που δεν έχουν ευθύνη για τις πολιτικές ή τις δράσεις που οδήγησαν στην επιβολή των κυρώσεων. Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕ προσπαθεί να ελαχιστοποιήσει τις αρνητικές συνέπειες για τον τοπικό άμαχο πληθυσμό και για τις νόμιμες δραστηριότητες εντός ή από κοινού με τη χώρα. Όλα τα περιοριστικά μέτρα που έχει θεσπίσει η ΕΕ συμμορφώνονται πλήρως με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών (Consilium, 2018).

1.5.2 Κατευθυντήριες γραμμές

Το 2004, η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας συμφώνησε σε ορισμένες βασικές αρχές που αφορούν τη χρήση των κυρώσεων, την εφαρμογή τους και τον τρόπο εκτίμησης και ελέγχου των επιπτώσεών τους. Οι εν λόγω βασικές αρχές περιλαμβάνονται στις «Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή και αξιολόγηση των περιοριστικών μέτρων» που ενέκρινε για πρώτη φορά το Συμβούλιο το 2003 και στη συνέχεια αναθεωρήθηκαν και αναπροσαρμόστηκαν στα νέα δεδομένα το 2005, το 2009, το 2012 και το 2017 (Consilium, 2018).

1.5.3 Διάφορα είδη κυρώσεων

α) Κυρώσεις έναντι συγκεκριμένων πολιτικών

Οι κυρώσεις αποτελούν προληπτικά μέτρα τα οποία δίνουν στην ΕΕ τη δυνατότητα να αντιδρά γρήγορα σε πολιτικά ζητήματα και εξελίξεις που αντιτίθενται στους στόχους και τις αξίες της. Επί παραδείγματι, στόχος των κυρώσεων μπορεί να είναι η τρομοκρατία, οι ενέργειες για τη διάδοση πυρηνικών όπλων, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προσάρτηση ξένων εδαφών και η ηθελημένη αποσταθεροποίηση κυρίαρχης χώρας (Consilium, 2018).

β) Κυρώσεις σε συγκεκριμένους τομείς

i) Διπλωματικές κυρώσεις

Οι διπλωματικές κυρώσεις, περιλαμβάνουν μέτρα όπως η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με τη συγκεκριμένη χώρα ή η συντονισμένη ανάκληση των διπλωματικών αντιπροσώπων της ΕΕ και των κρατών μελών της. (Consilium, 2018)

ii) Κυρώσεις με στενότερη έννοια

Οι κυρώσεις με στενότερη έννοια απαιτούν συγκεκριμένη νομική βάση στις συνθήκες της ΕΕ και περιλαμβάνουν:

- εμπάργκο όπλων
- περιορισμούς στην υποδοχή καταχωρισμένων προσώπων (απαγόρευση ταξιδιού): τα συγκεκριμένα πρόσωπα δεν μπορούν να εισέλθουν στην ΕΕ ή να ταξιδέψουν πέρα από το κράτος μέλος της ιθαγένειάς τους, εφόσον έχουν ιθαγένεια της ΕΕ
- δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων καταχωρισμένων προσώπων ή οντοτήτων: όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία στην ΕΕ δεσμεύονται, ενώ τα πρόσωπα και οι οντότητες της ΕΕ δεν μπορούν να διαθέσουν κεφάλαια σε όσους είναι καταχωρισμένοι

- οικονομικές κυρώσεις ή περιορισμούς σχετικά με συγκεκριμένους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, όπως η απαγόρευση εισαγωγής ή εξαγωγής ορισμένων αγαθών, η απαγόρευση επενδύσεων, η απαγόρευση παροχής ορισμένων υπηρεσιών κτλ (Consilium, 2018).

iii) Κυρώσεις του ΟΗΕ

Η ΕΕ εφαρμόζει όλες τις κυρώσεις που εγκρίνει το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και βρίσκεται σε συνεχή διάλογο με τα Ηνωμένα Έθνη για τον καλύτερο συντονισμό των ενεργειών των κρατών μελών της σε σχέση με τις κυρώσεις. Η ΕΕ μπορεί επίσης να ενισχύει τις κυρώσεις του ΟΗΕ εφαρμόζοντας μέτρα επιπλέον εκείνων που επιβάλλει το Συμβούλιο Ασφαλείας και τέλος, μπορεί να αποφασίζει την επιβολή κυρώσεων με δική της πρωτοβουλία (Consilium, 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗ ΤΥΝΗΣΙΑ

2.1 Εισαγωγή

Οι σχέσεις ΕΕ-Τυνησίας στοχεύουν στην ενίσχυση των αμοιβαίων οφελών στην οικονομία, το εμπόριο, την προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η συμφωνία σύνδεσης, η οποία υπογράφηκε από την ΕΕ και την Τυνησία το 1995, αποτελεί τη νομική βάση της τυνησιακής εταιρικής σχέσης με την ΕΕ και σηματοδότησε τη δυναμική μιας μακροχρόνιας σχέσης που χρονολογείται από το 1976. Από την έναρξη της επανάστασης το 2011 και μετά, ο λαός της Τυνησίας εργάζεται για μια σύγχρονη δημοκρατία που θα βασίζεται στις ελευθερίες, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη και η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βασικός εταίρος στη διαδικασία αυτή καθώς χρησιμοποιεί όλα τα μέσα της για να την στηρίξει. Για παράδειγμα, παρατηρεί τις εκλογικές διαδικασίες, προωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα, υποστηρίζει δημοκρατικές και κοινωνικοοικονομικές μεταρρυθμίσεις και ενισχύει την κοινωνία των πολιτών (European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations).

Η εμπέδωση της δημοκρατίας είναι ένας από τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στο πλαίσιο της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης που ιδρύθηκε το 1995, της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας που δημιουργήθηκε το 2003 και της Ένωσης για τη Μεσόγειο που δημιουργήθηκε το 2008. Στη δεκαετία του 1990, ωστόσο, η ΕΕ δεν επικεντρώθηκε στην προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό άλλαξε το 2002, όταν το Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP) δημοσίευσε την πρώτη αραβική έκθεση για την ανθρώπινη ανάπτυξη, η οποία έδειξε ότι η αραβική περιοχή έπεσε σημαντικά κάτω από τον παγκόσμιο μέσο όρο σε θέματα όπως η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οδηγηθήκαμε έτσι σε μεγαλύτερη (αν και ακόμη περιορισμένη) προσοχή της ΕΕ όσο αφορά τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα στην περιοχή (Reynaert, 2015).

2.2 Πολιτικό πλαίσιο της Τυνησίας

Έπειτα από 23 χρόνια στην εξουσία, ο Πρόεδρος Zine El Abidine Ben Ali ανατράπηκε τον Ιανουάριο του 2011 μετά την επανάσταση της Τυνησίας, γνωστή και ως «επανάσταση του γιασεμιού». Η εν λόγω επανάσταση θεωρείται ως η πρώτη από τις εξεγέρσεις που είναι πλέον συλλογικά γνωστές ως «αραβική άνοιξη». Τα τελευταία έτη στη χώρα εγκρίθηκε νέο σύνταγμα, διοργανώθηκαν ελεύθερες και αδιάβλητες εκλογές και είναι γενικά η χώρα με την πιο επιτυχημένη πολιτική μετάβαση μετά την αραβική άνοιξη.

Η Τυνησία αντιμετωπίζει προκλήσεις οι οποίες συνδέονται με την ασθενή θεσμική ικανότητα, τον υπερβολικό συγκεντρωτισμό στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, καθώς και με τη διαφθορά. Το 2015 βρισκόταν στο μέσο περίπου της κατάταξης του δείκτη αντίληψης της διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας, καταλαμβάνοντας την 76η θέση σε σύνολο 174 χωρών. Ο δείκτης κράτους δικαίου 2015 στο πλαίσιο του World Justice Project, κατατάσσει, αφενός, συνολικά την Τυνησία στην 43η θέση και, αφετέρου, μεταξύ των χωρών της περιοχής με την καλύτερη βαθμολογία (europa, 2017).

2.3 Πλαίσιο συνεργασίας ΕΕ-Τυνησίας

Η συμφωνία σύνδεσης ΕΕ-Τυνησίας το 1995 αποτελεί τη βάση των διμερών σχέσεων. Τον Νοέμβριο του 2006, η Επιτροπή κατάρτισε έγγραφο στρατηγικής για τη χώρα στο οποίο οριζόταν το πλαίσιο συνεργασίας της ΕΕ με την Τυνησία για την περίοδο 2007-2013. Τον Νοέμβριο του 2010, η Επιτροπή πραγματοποίησε την ενδιάμεση αναθεώρηση της στρατηγικής, και κατάρτισε το εθνικό ενδεικτικό πρόγραμμα για την περίοδο 2011-2013, με το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή η εν λόγω στρατηγική.

Η συνεργασία της ΕΕ με την Τυνησία μεταβλήθηκε σημαντικά μετά την επανάσταση της Αραβικής άνοιξης το 2011. Τον Μάιο του 2011, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) και η Επιτροπή ενέκριναν νέα προσέγγιση σχετικά με τις 16 χώρες της Ευρωπαϊκής Γειτονίας. Η εν λόγω προσέγγιση αποσκοπούσε στην ενίσχυση της εταιρικής σχέσης μεταξύ της ΕΕ και των χωρών και κοινωνιών της γειτονίας, την οικοδόμηση και εδραίωση υγιών δημοκρατιών, την επίτευξη βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και τη δημιουργία δεσμών μεταξύ των

λαών και της κοινωνίας των πολιτών των χωρών της περιοχής. Βάσει της νέας στρατηγικής προσέγγισης, το 2012 η ΕΕ σύναψε πολιτική συμφωνία με την Τυνησία σχετικά με σχέδιο δράσης για την περίοδο 2013-2017 με το οποίο θεσπίστηκε προνομιακή εταιρική σχέση. Υπό το φως της αναθεωρημένης Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και της παγκόσμιας στρατηγικής της ΕΕ για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας, οι στρατηγικές προτεραιότητες ΕΕ-Τυνησίας εγκρίθηκαν στο Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΕ-Τυνησίας τον Ιούλιο του 2018 ως οι κύριες κατευθυντήριες γραμμές για την προνομιακή εταιρική σχέση τους για την περίοδο 2018-2020 (europa, 2017).

2.3.1 Σχέδιο δράσης για την περίοδο 2013-2017

Στις 14 Ιανουαρίου 2011, η Τυνησία άνοιξε μια νέα σελίδα στην ιστορία της, η οποία σφραγίστηκε από μια ειρηνική επανάσταση η οποία έθεσε τα θεμέλια για την ανάπτυξη μιας πραγματικής δημοκρατίας, με βάση το κράτος δικαίου και τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών. Αυτές οι αξίες, που είναι πλέον κοινές μ' αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωθούν τα δύο μέρη να αναβαθμίσουν τις σχέσεις τους και να τις αναγάγουν σ' ένα υψηλότερο και πιο στρατηγικό επίπεδο, ήτοι την προνομιακή εταιρική σχέση. Χάρη στην επανάσταση, ανοίγονται σήμερα ριζικά διαφορετικές προοπτικές στις σχέσεις μεταξύ της Τυνησίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΕΕ είναι αποφασισμένη να συνοδέψει μακροπρόθεσμα την Τυνησία στη δημοκρατική της μετάβαση, έχοντας επίγνωση ότι η επιτυχία της θα αποφέρει οφέλη τόσο για την ευημερία της Τυνησίας όσο και για το σύνολο της περιοχής (europa, 2014).

2.3.1.1 Προτεραιότητες για την περίοδο 2013-2017

Η επανάσταση της Τυνησίας γέννησε την ελπίδα για μια καλύτερη ζωή για τους πολίτες της χώρας, σηματοδοτώντας τη ρήξη με το προηγούμενο σύστημα, το οποίο για μεγάλο χρονικό διάστημα είχε αρκετές οικονομικές και κοινωνικές διαρθρωτικές ρωγμές. Η νέα προσέγγιση βασίζεται στην οικοδόμηση ενός νέου σχεδίου για την κοινωνία, χωρίς αποκλεισμούς, με βάση την ορθή διακυβέρνηση και τη διαφάνεια, καθώς και την ισότιμη κατανομή του πλούτου. Οι προτεραιότητες αυτές υπογραμμίζουν επίσης τη δέσμευση να επιταχυνθούν οι μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για τη δημιουργία δημοκρατικών θεσμών, τον σεβασμό των

δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και επιβεβαιώνουν τη δέσμευση της Τυνησίας να οικοδομήσει μια κοινωνία ανοιχτή και σύγχρονη.

Οι προτεραιότητες στις οποίες θα επικεντρωθούν τα δύο μέρη στο πλαίσιο της προνομιακής εταιρικής σχέσης (2013-2017) όσο αφορά το κράτος δικαίου και τη προώθηση της δημοκρατίας, σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ (europa) είναι οι εξής:

α) Εγκαθίδρυση ενός δημοκρατικού εκλογικού συστήματος, ιδίως με την εδραίωση της ανεξαρτησίας και της λειτουργίας της «ανεξάρτητης δημόσιας αρχής» αρμόδιας για τη διαχείριση και την οργάνωση των εκλογών

β) Διασφάλιση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη

γ) Υλοποίηση της μεταρρύθμισης του τομέα της ασφάλειας, στο πλαίσιο μιας συνολικής και ριζικής μεταρρύθμισης, προκειμένου να εξασφαλιστεί η τήρηση των διεθνών προτύπων στους τομείς του κράτους δικαίου, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς δικαίου

δ) Ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των γυναικών και των παιδιών

ε) Μεταρρύθμιση των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του επαγγελματισμού του τομέα

στ) Ενίσχυση του ρόλου και των ικανοτήτων της κοινωνίας των πολιτών (europa, 2014)

Η ΕΕ επιβεβαίωσε ήδη την απόφασή της να αυξήσει σημαντικά την υποστήριξή της στην Τυνησία, με δέσμευση για τουλάχιστον 400 εκατ. ευρώ με τη μορφή επιχορηγήσεων για την περίοδο 2011-2013 (σε σύγκριση με τα 240 εκατ. ευρώ που προβλέπονταν πριν από την επανάσταση). Τα κεφάλαια θα διατεθούν κατά προτεραιότητα σε συνοδευτικά μέτρα για τις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για την εγκαθίδρυση ενός δημοκρατικού κράτους (στήριξη για τη διοργάνωση εκλογών, τη μεταρρύθμιση του τομέα της ασφάλειας, της δικαιοσύνης, των μέσων ενημέρωσης,

υποστήριξη της μεταβατικής δικαστικής διαδικασίας και του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών) και για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής (europa, 2014).

2.3.1.2 Δραστηριότητες-στόχοι: δημοκρατία, κράτος δικαίου και χρηστή διακυβέρνηση

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της ΕΕ (europa) οι δραστηριότητες και οι στόχοι για την περίοδο 2013-2017 είναι:

α) Προσέγγιση του νομοθετικού πλαισίου της Τυνησίας με εκείνο της ΕΕ στους τομείς αυτούς

- Ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ της Τυνησίας και του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της προώθησης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας, μεταξύ άλλων για την ενδεχόμενη προσχώρηση της Τυνησίας σε ορισμένες συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

β) Ενίσχυση των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου

- Θέσπιση των συνταγματικών, νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων για την ενίσχυση του κράτους δικαίου (ρόλος του Κοινοβουλίου, ανεξαρτησία των πολιτικών κομμάτων, κλπ.)

- Ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας των θεσμών και των δημοκρατικών παραγόντων (Κοινοβούλιο, πολιτικά κόμματα κ.λπ.)

- Θέσπιση ενός εκλογικού πλαισίου, θέσπιση μιας ανεξάρτητης επιτροπής για τη διοργάνωση των εκλογών και την ενίσχυση των ικανοτήτων των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών της Τυνησίας για την παρακολούθηση των εκλογών, θέσπιση των κανονιστικών διατάξεων σχετικά με την παρατήρηση των εκλογών (συμπεριλαμβανομένων των διεθνών παραγόντων)

γ) Ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της αποτελεσματικότητας της δικαιοσύνης και των προσπαθειών για βελτίωση των συνθηκών κράτησης

- *Μεταρρύθμιση και εκσυγχρονισμός του τομέα της δικαιοσύνης, ώστε να διασφαλίζει την ανεξαρτησία, την αμεροληψία, τον επαγγελματισμό, τη λογοδοσία και την καλύτερη λειτουργία της δικαιοσύνης, με βάση, όπου χρειάζεται, τα πρότυπα που καθορίζονται από τα Ηνωμένα Έθνη και το Συμβούλιο της Ευρώπης*
- *Στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης της δικαιοσύνης, παροχή τεχνικής υποστήριξης για τις προσπάθειες της Τυνησίας για τον εκσυγχρονισμό του τομέα, μεταξύ άλλων με τη μηχανοργάνωση της διοίκησης, τη βελτίωση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη και την ενίσχυση των ικανοτήτων των φορέων του συστήματος*
- *Θέσπιση μηχανισμών και δράσεων στον τομέα της μεταβατικής δικαιοσύνης*
- *Μεταρρύθμιση του ποινικού κώδικα και του κώδικα ποινικής δικονομίας ώστε να ευθυγραμμιστεί με το διεθνές δίκαιο στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου*
- *Ενίσχυση των δράσεων για την βελτίωση των συνθηκών κράτησης και διαβίωσης των φυλακών, ιδίως όσον αφορά τους ανήλικους, και εξασφάλιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων, μεταξύ άλλων μέσω της κατάρτισης και της ανάπτυξης ικανοτήτων για τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου (europa, 2014).*

2.3.2 Εδραίωση της προνομιακής εταιρικής σχέσης 2018-2020

Η Τυνησία κατέστησε την πρόσδεσή της στον ευρωπαϊκό χώρο στρατηγική επιλογή, η δε ανάπτυξη μιας τυνησιακής δημοκρατίας ευημερούσας και σταθερής στη γειτονιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνιστά αμοιβαίο στρατηγικό συμφέρον. Η «προνομιακή εταιρική σχέση» ΕΕ-Τυνησίας εκφράζει την ιδιαιτερότητα και τον δυναμισμό των διμερών σχέσεων, καθώς και την κοινή φιλοδοξία προαγωγής των σχέσεων αυτών προς μια ολοένα και στενότερη προσέγγιση της Τυνησίας με τον ευρωπαϊκό χώρο. Στο πλαίσιο της σχέσης αυτής, η Τυνησία δεσμεύτηκε πλήρως να υλοποιήσει τις μεταρρυθμίσεις που είναι αναγκαίες για τη βιώσιμη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της χώρας και να συνεχίσει την πρόοδο όσον αφορά

τη μετάβαση στη δημοκρατία. Έχοντας επίγνωση της πρόκλησης και των δυσκολιών που αντιμετωπίζει η Τυνησία, η ΕΕ ανανεώνει τη δέσμευσή της να στηρίζει την ταχύτερη δυνατή υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων αυτών (europa, 2018).

2.3.2.1 Προτεραιότητες για την περίοδο 2018-2020

Η ΕΕ και η Τυνησία θα συνεχίσουν να αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στη δημοκρατική διαδικασία και στην προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης και του κράτους δικαίου, στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και στην ενίσχυση του ρόλου και της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών. Τα δύο μέρη θα συνεχίσουν να προάγουν τη διαδικασία πολιτικών μεταρρυθμίσεων μέσω της αποτελεσματικής εφαρμογής του Συντάγματος και των διεθνών δεσμεύσεων που ανέλαβε η Τυνησία. (europa, 2018)

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ (europa), οι πτυχές προτεραιότητας όσον αφορά τη χρηστή διακυβέρνηση και τον σεβασμό του κράτους δικαίου θα περιλαμβάνουν ειδικότερα:

- α) την ενίσχυση του κοινοβουλευτικού θεσμού, τη σύσταση και την αποτελεσματική θέσπιση ανεξάρτητων αρχών*
- β) τη θέσπιση του συνταγματικού δικαστηρίου*
- γ) την εδραίωση δημοκρατικής, διάφανης και ανεξάρτητης εκλογικής διαδικασίας*
- δ) την καταπολέμηση της διαφθοράς και της απάτης, μεταξύ άλλων μέσω της στήριξης της εθνικής αρχής καταπολέμησης της διαφθοράς*
- ε) τη μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένης της προσέγγισής του με τα διεθνή πρότυπα, μεταξύ άλλων εκείνων του Συμβουλίου της Ευρώπης*
- στ) την υλοποίηση στρατηγικής για τη μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, η οποία περιλαμβάνει τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο, τη θέσπιση τρόπου λήψης αποφάσεων βασισμένου σε αξιόπιστα στοιχεία, την απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών και την ανάπτυξη της ψηφιακής διοίκησης*

ζ) τη στήριξη της διαδικασίας αποκέντρωσης, συμπεριλαμβανομένης της ενίσχυσης των ικανοτήτων και των προϋπολογισμών των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης, ιδίως στο πλαίσιο των δημοτικών εκλογών του Μαΐου του 2018· και την ενίσχυση των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, του ρόλου τους και της συμβολής τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, καθώς και την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών, ιδίως των νέων, στην πολιτική ζωή και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (europa, 2018).

2.4 Στήριξη της κοινωνίας πολιτών

Η επιτυχία των διαδικασιών δημοκρατικής μετάβασης στη Νότιο Μεσόγειο είναι καθοριστική για την ασφάλεια και τη σταθερότητα της Ευρώπης. Για τον σκοπό αυτό θεωρήθηκε αναγκαία η αυξημένη στήριξη της κοινωνίας των πολιτών με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Η στήριξη της ΕΕ στην κοινωνία των πολιτών στη Τυνησία έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, ωστόσο παραμένει σποραδική, περιορισμένης πρόσβασης για τις κοινωνικές ομάδες και τους ενδιαφερομένους, αδικαιολόγητα άκαμπτη και αργή για να ανταποκριθεί στις μεταβαλλόμενες ανάγκες. Η Ευρώπη πρέπει να ασχοληθεί με τις πραγματικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κοινωνία των πολιτών στις υπό μετάβαση χώρες, και ιδίως τις κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις, που απειλούν να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια της περιοχής αλλά και της ίδιας. Επίσης, είναι αποφασιστικής σημασίας να στηριχθεί η κοινωνία των πολιτών στη μεταμόρφωσή της από δύναμη αντίστασης στη δικτατορία σε δύναμη διατύπωσης προτάσεων, ως σημαντικός φορέας της διαδικασίας λήψης αποφάσεων για ένα δημοκρατικό πολιτικό σύστημα με λιγότερους αποκλεισμούς (europa, 2015).

Η Αραβική Άνοιξη επέσπευσε την αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ). Δρομολογήθηκε ο ανασχεδιασμός των χρηματοδοτικών προγραμμάτων της ΕΕ στην περιοχή με μεγαλύτερη έμφαση στην κοινωνία των πολιτών. Η Αραβική Άνοιξη δημιούργησε νέες ευκαιρίες προκειμένου οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών να διαδραματίσουν το ρόλο τους όσον αφορά την εκπαίδευση των πολιτών ως προς τις δημοκρατικές αξίες και την ενίσχυση της χρηστής διακυβέρνησης με στόχο τη μεγαλύτερη λογοδοσία και διαφάνεια. Η μετάβαση της Τυνησίας είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόρα καθώς ο αριθμός των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών έχει αυξηθεί πάνω από 50% από το 2011 και

οι οργανώσεις έχουν συμμετάσχει ενεργά στη διαδικασία εκδημοκρατισμού, από την παρακολούθηση των εκλογών έως την αγωγή του πολίτη. Ωστόσο, σημαντικές προκλήσεις όπως η έλλειψη εμπειρίας και συντονισμού και η ανεπαρκής χρηματοδότηση περιορίζουν τη δυναμικότητά τους (europa, 2015).

Η κοινωνία των πολιτών στην Τυνησία εξέρχεται από δεκαετίες καταστολής. Τα τελευταία χρόνια έχει κάνει μεγάλα βήματα, δημιουργεί ευκαιρίες για τη συμμετοχή των πολιτών με νέους και καινοτόμους τρόπους και παίζει καθοριστικό ρόλο στην εδραίωση της δημοκρατίας. Ωστόσο, μεγάλη πρόκληση αποτελεί το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής στην οργανωμένη κοινωνία των πολιτών, ιδίως ανάμεσα στους νέους και ιδιαίτερα στις περιθωριοποιημένες περιφέρειες. Χρειάζονται προσπάθειες ώστε να διευρυνθεί η συμμετοχή πέρα από τις αναπτυγμένες περιφέρειες και ομάδες. Οι οργανωμένες κοινωνίες των πολιτών αντιμετωπίζουν σοβαρές προκλήσεις χρηματοδότησης και διακυβέρνησης, καθώς πολλές είναι νέες (Deane, 2013).

Τα προγράμματα της ΕΕ πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία εμπιστοσύνης και για την ενθάρρυνση συμπράξεων. Η ΕΕ οφείλει να παράσχει πλατφόρμες ανταλλαγής εμπειρογνωμοσύνης μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών της Τυνησίας και της ΕΕ, που μπορούν να αποφέρουν οφέλη και για τους δύο εταίρους και να δημιουργήσουν «διαπροσωπικές συμπράξεις» όπως καθορίζεται στο σχέδιο δράσης ΕΕ-Τυνησίας. Η κοινωνία πολιτών της Τυνησίας πρέπει να ενθαρρυνθεί να βελτιώσει τις δομές της εσωτερικής διακυβέρνησης και να διασφαλίσει ότι αντανάκλα τις δημοκρατικές αρχές που ασπάζεται. Τα προγράμματα της ΕΕ πρέπει να δίνουν προτεραιότητα σε εφαρμογές που αποδεδειγμένα προωθούν την πολυμορφία των γενεών, την παροχή συμβουλών και τη διαφάνεια. Η συμμετοχή των γυναικών και των νέων σε θέσεις λήψης αποφάσεων είναι σημαντική και πρέπει να έχει ως προτεραιότητα τους τομείς της χρηματοδότησης και της ανάληψης δεσμεύσεων (Deane, 2013).

Η κοινωνία των πολιτών καταβάλλει προσπάθειες για να αποκτήσει φωνή στις νέες δημοκρατίες, αλλά θα χρειαστεί χρόνος για να βρει τη θέση που της αναλογεί στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η ΕΕ, τα επιμέρους κράτη μέλη της και οι διεθνείς χορηγοί δεν έχουν κατορθώσει να συντονίσουν το έργο τους στους τομείς της χρηματοδότησης, της κατάρτισης και της ανάπτυξης, με αποτέλεσμα αλληλοεπικαλύψεις, απώλεια πόρων και έλλειψη κοινού οράματος υπέρ μιας ισχυρής

δημοκρατίας. Ο συντονισμός και η συνεργασία των ενδιαφερομένων θα οδηγούσαν σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και βιωσιμότητα (eurora, 2015).

Στην Τυνησία, η ΕΕ υποστήριξε ένα σχέδιο προκειμένου να «ενισχυθεί» η κοινωνία των πολιτών, ωστόσο, αντιμετώπισε σοβαρές δυσκολίες στην υποστήριξη των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στις Μεσογειακές χώρες και ιδίως στην Τυνησία. Στην πρόταση της ΕΕ για μια «νέα» πολιτική γειτονίας που δημοσιεύθηκε τον Μάιο του 2011, η δημιουργία μιας «εταιρικής σχέσης των κοινωνιών» θεωρείται σημαντικό στοιχείο στη δημιουργία της «βαθιάς δημοκρατίας». Στη στρατηγική της ΕΕ, αναφέρεται ότι η κοινωνία των πολιτών διαδραματίζει καίριο ρόλο στην προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών, στη κοινωνική δικαιοσύνη και στο σεβασμό των μειονοτήτων και ότι η ΕΕ θα βοηθήσει την κοινωνία των πολιτών να αναπτύξει «την ικανότητα υπεράσπισης, την ικανότητά τους να παρακολουθούν τις μεταρρυθμίσεις και τον ρόλο τους στην εφαρμογή και αξιολόγηση των προγραμμάτων της ΕΕ». Η αναφορά στον ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στην παρακολούθηση της μεταρρύθμισης και στην εφαρμογή των προγραμμάτων της ΕΕ δείχνουν ότι η ΕΕ φαίνεται να επικεντρώνεται κυρίως σε καθήκοντα με γνώμονα την παραγωγή. Ο κύριος στόχος της οργάνωσης αυτού του κοινωνικού διαλόγου είναι να διατηρήσει τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που προωθεί η ΕΕ στην περιοχή της Μεσογείου. Με άλλα λόγια, η κοινωνία των πολιτών πρέπει να συμβάλει στη νομιμοποίηση των μεταρρυθμίσεων της αγοράς που προωθεί η ΕΕ (Reynaert, 2015).

2.5 Εκλογές

Η υποστήριξη της ΕΕ για το εκλογικό καθεστώς στη Τυνησία το 2004 ήταν πολύ περιορισμένη, στην πραγματικότητα σχεδόν ανύπαρκτη. Η ΕΕ εξέδιδε δηλώσεις σχετικά με τις εκλογές, αλλά ήταν πάντα πολύ προσεκτική στην κριτική της για το καθεστώς του Μπεν Αλί, συγχαίροντας τον για τη νέα του θητεία ως Πρόεδρος, και «ενθαρρύνοντας τις αρχές της Τυνησίας να συνεχίσουν να βελτιώνουν το πλαίσιο των εκλογών και να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι οι επόμενες εκλογές θα ανταποκρίνονται πλήρως στα διεθνή πρότυπα» (Reynaert, 2015).

Εκτός από το Ευρωπαϊκό Μέσο Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης, η ΕΕ διέθετε επίσης ξεχωριστό κονδύλιο του προϋπολογισμού για τη στήριξη των εκλογών σε τρίτες χώρες, ενώ μπορούσε επίσης να στείλει στις χώρες αυτές αποστολή

παρακολούθησης εκλογών. Ένα από τα βασικά κριτήρια όμως, είναι ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να ζητήσουν την βοήθεια της ΕΕ για την οργάνωση των εκλογών τους. Από αυτές, οι περισσότερες των μεσογειακών χωρών ήταν αυταρχικά καθεστώτα, γι' αυτό η ΕΕ δεν λάμβανε πολλά αιτήματα υποστήριξης (Reynaert, 2015).

Μετά την αραβική άνοιξη του 2011, η ΕΕ επικεντρώθηκε περισσότερο στις εκλογές. Έχει προβεί σε αρκετές δηλώσεις σχετικά με τις εκλογές στη Τυνησία, ενώ ξεκίνησε επίσης μια «Σύμπραξη για τη δημοκρατία και την κοινή ευημερία». Για να επωφεληθούν από αυτή την εταιρική σχέση, οι χώρες της Μεσογείου πρέπει να διεξάγουν παρακολουθούμενες, ελεύθερες και δίκαιες εκλογές. Αυτό δείχνει μια νέα εστίαση της ΕΕ σχετικά με το εκλογικό καθεστώς, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί ως ανταμοιβή υπό όρους. Στην περίπτωση της Τυνησίας, αμέσως μετά την επανάσταση, η ΕΕ προσέφερε στήριξη στη δημιουργία ενός κατάλληλου νομικού πλαισίου, το οποίο έγινε δεκτό από την Εθνική Επιτροπή Συνταγματικής Μεταρρύθμισης και Εκλογών. Επιπλέον, έστειλε αποστολή εκλογικής παρατήρησης, η οποία παρακολούθησε τις αρχαιρεσίες. Η συναινετική έγκριση του νέου Συντάγματος στη Τυνησία, τον Ιανουάριο του 2014, και η επιτυχής διοργάνωση βουλευτικών και προεδρικών εκλογών τον Οκτώβριο και τον Δεκέμβριο του 2014, καθώς και οι πολυαναμενόμενες δημοτικές εκλογές που ακολούθησαν τον Μάιο του 2018, αποτέλεσαν ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός για τη δημοκρατική μετάβαση της χώρας (Reynaert, 2015).

2.6 Ανθρώπινα δικαιώματα

Μετά την Αραβική Άνοιξη, η ΕΕ θέλησε να επικεντρωθεί περισσότερο στην ενίσχυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ιδιαίτερα στην ισότητα των φύλων, στις διακρίσεις, στη θρησκευτική ελευθερία, στα δικαιώματα των προσφύγων και των δικαιούχων διεθνούς προστασίας, και κατά συνέπεια, να ενισχύσει τον διάλογο για τα ανθρώπινα δικαιώματα με τις κυβερνήσεις των τρίτων χωρών. Η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και η ελεύθερη πρόσβαση σε πληροφορίες είναι από τους βασικούς στόχους σύμφωνα με την ΕΕ. Επιπλέον, η ΕΕ ανέπτυξε ένα νέο μέσο, που είναι καίριας σημασίας για τη νέα στρατηγική της για τη δημιουργία μιας «εταιρικής σχέσης των κοινωνιών», το Ευρωπαϊκό Ταμείο για τη Δημοκρατία. Το ταμείο αυτό θα υποστηρίξει πολιτικά κόμματα, μη κυβερνητικούς οργανισμούς (ΜΚΟ) ή

συνδικαλιστικές οργανώσεις. Συνολικά, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στο λόγο της ΕΕ υπάρχει περισσότερη προσοχή στα πολιτικά δικαιώματα από ό, τι πριν από την Αραβική Άνοιξη (Reynaert, 2015).

2.7 Η ουσία της προώθησης της δημοκρατίας

Από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να συνεργαστεί με την ΕΥΕΔ, αλλά εξακολουθεί να είναι ο κύριος υπεύθυνος φορέας για την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και για τον προγραμματισμό της δημοσιονομικής βοήθειας. Αυτό δεν σημαίνει ότι προωθεί την ίδια ακριβώς πολιτική παντού, καθώς η ΕΕ αναλύει και συζητά την πολιτική ατζέντα της κάθε μεσογειακής χώρας και την οικονομική, πολιτική και κοινωνική της κατάσταση και βάσει αυτής της ανάλυσης η ΕΕ προγραμματίζει τη βοήθειά της. Η ΕΕ χρηματοδοτεί διάφορα έργα, με βάση την πολιτική ατζέντα των κυβερνήσεων των χωρών της Μεσογείου και το τι είναι δυνατό στη κάθε χώρα. Η προώθηση της δημοκρατίας είναι επομένως καθοδηγούμενη από τη ζήτηση, υπό την έννοια ότι εξαρτάται από το βαθμό της «πολιτικής βούλησης» της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει ορισμένα στοιχεία μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας. Επιπλέον, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ΕΕ δεν ασχολείται πραγματικά με το θέμα ελλείψεων σε τρίτες χώρες, δεδομένου ότι, για παράδειγμα, δεν υπάρχει καμία προσοχή στην «αποτελεσματική εξουσία της διοίκησης» (Reynaert, 2015).

Μια άλλη σημαντική διαφορά στην πολιτική της ΕΕ έναντι της Τυνησίας είναι ότι την ωθεί περισσότερο στην ανάπτυξη της με την παροχή περισσότερης οικονομικής βοήθειας, η οποία χρησιμοποιείται ως μηχανισμός ανταμοιβής. Η Τυνησία εφαρμόζει οικονομικές μεταρρυθμίσεις που ζητά η ΕΕ, διότι εξαρτάται οικονομικά από αυτή. Η ΕΕ ενισχύει την ανάπτυξη μιας οικονομίας που βασίζεται στην αγορά, αυτό συμβαίνει για τα οικονομικά της συμφέροντα, αλλά και επειδή πιστεύει ότι θα οδηγήσει την ίδια τη χώρα σε μεγαλύτερη σταθερότητα και ασφάλεια (Reynaert, 2015).

2.8 Συμπεράσματα

Μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η ΕΕ στην περιοχή της Μεσογείου και ιδίως στη Τυνησία, επικεντρώνεται κυρίως στην ανάπτυξη μιας οικονομίας της αγοράς. Επιπλέον, διαπιστώνουμε ότι η στήριξη των εκλογικών καθεστώτων στη Τυνησία ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, ενώ η υποστήριξη των πολιτικών δικαιωμάτων έχει επίσης περιοριστεί. Η ΕΕ υποστήριξε έντονα τα εκτελεστικά όργανα και το δικαστικό σώμα, αλλά δόθηκε πολύ λιγότερη προσοχή στα νομοθετικά όργανα και δεν υπήρξε καμία προσοχή στην οριζόντια λογοδοσία. Διαπιστώνουμε ότι το κύριο παράδειγμα πολιτικής της ΕΕ κατά το 2006 στη περιοχή της Μεσογείου, και επομένως στη Τυνησία, είναι η οικονομία, η οποία κατά την άποψη της Ένωσης, θα πρέπει να οδηγήσει σε ανάπτυξη, ασφάλεια, σταθερότητα και δημοκρατία (Reynaert, 2015).

Από το 2011, η στήριξη για τη δημοκρατία ήταν ένας από τους τομείς στους οποίους στόχευε η βοήθεια της ΕΕ προς τη Τυνησία. Πραγματοποιήθηκαν αποστολές παρατηρητών της ΕΕ στις εκλογές προκειμένου να διασφαλιστεί η εύρυθμη διεξαγωγή τους. Περαιτέρω στήριξη για τη μετάβαση στη δημοκρατία παρείχαν προγράμματα που αποσκοπούσαν στην υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών, της δικαιοσύνης και των δραστηριοτήτων του νέου κοινοβουλίου. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι κατά την περίοδο που ακολούθησε την επανάσταση του 2011, οι πόροι της ΕΕ δαπανήθηκαν, γενικώς, με ορθό τρόπο και η χρηματοδότηση της ΕΕ συνέβαλε σημαντικά στη μετάβαση προς τη δημοκρατία και την οικονομική σταθερότητα της Τυνησίας. Διατέθηκαν πρόσθετοι πόροι για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων και η Επιτροπή συνεργάστηκε στενά με άλλους χορηγούς βοήθειας προκειμένου να οργανώσει τη διοχέτευση των εν λόγω πόρων (europa, 2018). Ο βαθμός πολιτικής βούλησης της κυβέρνησης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τον προσδιορισμό της ουσίας της δημοκρατίας που προωθεί η ΕΕ στη Τυνησία. Επιπλέον, η οικονομική δύναμη της ΕΕ έναντι της Τυνησίας και τα οικονομικά συμφέροντα της δεύτερης επηρεάζουν επίσης την ουσία της δημοκρατίας που προωθεί η ΕΕ στη χώρα. Εν κατακλείδι, μπορούμε να πούμε ότι στην περιοχή της Μεσογείου η ΕΕ έχει προωθήσει έναν ευρωπαϊκό οικονομικό μοντέλο από το 2003 έως το 2011 και ένα ευρωπαϊκό πολιτικό μοντέλο από το 2011 και μετά (Reynaert, 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΠΡΩΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗ ΖΙΜΠΑΜΠΟΥΕ

3.1 Σχέσεις ΕΕ-Ζιμπάμπουε

3.1.1 Ευρωπαϊκή βοήθεια

Μετά την ανεξαρτησία της Ζιμπάμπουε το 1980, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη μέλη της άρχισαν να παρέχουν αναπτυξιακή βοήθεια στην αφρικανική χώρα. Από το 2009, η ΕΕ χορήγησε πάνω από 1 δισεκατομμύριο δολάρια για βοήθεια που επικεντρώνεται κυρίως στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και επισιτιστικής ασφάλειας, στην ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών και στην ενδυνάμωση της οικονομικής ανάκαμψης. Η θέσπιση ευρωπαϊκών περιοριστικών μέτρων το 2002 σήμαινε ότι η βοήθεια της ΕΕ αναπροσανατολίστηκε σε προγράμματα που πιστεύετε ότι ευνοούν άμεσα τον πληθυσμό της Ζιμπάμπουε. Κατά συνέπεια, τα ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης επικεντρώθηκαν κυρίως σε κοινωνικούς τομείς, όπως η εκπαίδευση, η υγεία, και η υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών (Zimbabwe, 2019).

Πρέπει να σημειωθεί ότι είναι δύσκολο να συγκεντρωθούν πλήρη στοιχεία σχετικά με την ευρωπαϊκή στήριξη για τη προώθηση της δημοκρατίας. Η ΕΕ, τα κράτη μέλη της και άλλοι χορηγοί χρησιμοποιούν διαφορετικούς ορισμούς της βοήθειας που συνδέεται με τη δημοκρατία, γεγονός που καθιστά δύσκολη την παροχή ολοκληρωμένων και συγκρίσιμων δεδομένων. Οι χρησιμοποιούμενες κατηγορίες περιλαμβάνουν τη διακυβέρνηση, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνία πολιτών και το κράτος δικαίου. Επιπλέον, ο ευαίσθητος χαρακτήρας κάποιας υποστήριξης επηρεάζει το επίπεδο δημόσιας λογοδοσίας. Ωστόσο, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία από την Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια, μπορούν να γίνουν ορισμένες παρατηρήσεις όσον αφορά την ευρωπαϊκή βοήθεια για την ενδυνάμωση της δημοκρατίας στη Ζιμπάμπουε. Τα τελευταία χρόνια, η ΕΕ και το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν οι μεγαλύτεροι δωρητές, παρέχοντας επίσης σημαντική ενίσχυση της δημοκρατίας. Η

σουηδική κυβέρνηση συνέβαλε περίπου 170 εκατομμύρια δολάρια σε προγράμματα στήριξης της δημοκρατίας, ενώ η Νορβηγία συνέβαλε 60 εκατομμύρια δολάρια τα τελευταία δέκα χρόνια. Άλλα ευρωπαϊκά κράτη που προσέφεραν σημαντική βοήθεια για τη δημοκρατία είναι οι Κάτω Χώρες, η Ελβετία και η Δανία (Zimbabwe, 2019).

3.1.2 Πολυπλοκότητες αντιμετώπισης ενός αυταρχικού καθεστώτος

Το γεγονός ότι εφαρμόστηκαν περιοριστικά μέτρα το 2002 μείωσε την ευρωπαϊκή στήριξη για τη δημοκρατία στη Ζιμπάμπουε, καθώς δεν ήταν επιλέξιμη για ορισμένα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ. Η στήριξη επικεντρώθηκε κυρίως στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, γεγονός που φυσικά οδήγησε σε διαμάχες με την κυβέρνηση της χώρας, ιδίως λόγω του όγκου της υποστήριξης. Τα ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης της δημοκρατίας δεν συζητήθηκαν με την κυβέρνηση, ως αποτέλεσμα οι κυβερνώντες να κατηγορήσουν την ΕΕ και τα κράτη μέλη της ότι επιδιώκουν αλλαγή καθεστώτος, υποστηρίζοντας την αντιπολίτευση και την κοινωνία των πολιτών. Ως εκ τούτου, μπορούμε να πούμε ότι οι σχέσεις μεταξύ Ευρώπης και Ζιμπάμπουε χαρακτηρίζονται από υψηλό επίπεδο αμοιβαίας δυσπιστίας. Αυτός ήταν επίσης ένας από τους λόγους για τους οποίους η κυβέρνηση της Ζιμπάμπουε αρνήθηκε να διεξάγει πολιτικό διάλογο με την ΕΕ, όπως συμφωνήθηκε στο άρθρο 8 της συμφωνίας του Κοτονού, της συμφωνίας εταιρικής σχέσης ΑΚΕ-ΕΕ που καθοδηγεί τις σχέσεις μεταξύ των αφρικανικών χωρών και της ΕΕ. Η αποτυχία της Ζιμπάμπουε να πληρώσει τα καθυστερούμενα ποσά σε διάφορους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς σημαίνει ότι δεν θα είχε πρόσβαση σε νέα χρηματοδότηση από αυτά τα ιδρύματα, οδηγώντας σε απομόνωση τη χώρα (Zimbabwe, 2019).

Μια από τις πολυπλοκότητες του συστήματος διακυβέρνησης της Ζιμπάμπουε και της παροχής αναπτυξιακής βοήθειας είναι ότι σχεδόν όλα ελέγχονται πολιτικά. Στις πρόσφατες εκλογές, για παράδειγμα, υπήρξαν αρκετές αναφορές σχετικά με τη διανομή της επισιτιστικής βοήθειας. Αυτό δημιουργεί σοβαρές προκλήσεις στους ευρωπαίους χορηγούς που παρέχουν επισιτιστική βοήθεια. Η αντιπροσωπεία της ΕΕ κατέβαλε συντονισμένη προσπάθεια για να μην καταστρατηγηθούν τα κονδύλια καθώς υπάρχει εγγενής κίνδυνος ότι η παροχή υποστήριξης σε μια αυταρχική κυβέρνηση της επιτρέπει να εδραιωθεί την εξουσία. Δεδομένης της αλληλεπίδρασης του κράτους και του κυβερνώντος κόμματος Zanu PF, αυτό συμβαίνει στη

Ζιμπάμπουε, καθώς η υποστήριξη προς την κυβέρνηση ενισχύει σχεδόν αυτόματα το Zanu PF και κατά συνέπεια ένα αυταρχικό καθεστώς (Zimbabwe, 2019).

3.2 Οι κυρώσεις της ΕΕ στη Ζιμπάμπουε

3.2.1 Σκεπτικό για την επιβολή κυρώσεων στη Ζιμπάμπουε

Οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το καθεστώς Μουγκάμπε είναι ένας σημαντικός λόγος για την επιβολή κυρώσεων εναντίον της Ζιμπάμπουε. Το κυβερνών κόμμα ZANU PF κατηγορείται για πολιτικό εκφοβισμό και βία κατά της αντιπολίτευσης. Επιπλέον, το καθεστώς Μουγκάμπε πραγματοποίησε εκστρατεία εκκαθάρισης τον Μάιο του 2005, η οποία συνεχίστηκε μέχρι το 2006 και είχε ως αποτέλεσμα την εκτόπιση περισσότερων από ένα εκατομμύριο ανθρώπων. Άλλοι λόγοι για τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν ήταν η κακή διακυβέρνηση και η έλλειψη ελευθερίας λόγου (Cynthia Chipanga, 2015).

Παρά τη σύναψη συμφωνίας καταμερισμού της εξουσίας μεταξύ των τριών κομμάτων (ZANU PF, MDC-T, MDC-M) τον Σεπτέμβριο του 2008 μετά τις εκλογές του Μαρτίου, από τον Φεβρουάριο του 2008 δεν σημειώθηκε ουσιαστική πρόοδος στους τομείς που προκαλούν ανησυχία στην ΕΕ, οι οποίοι προσδιορίστηκαν κατά τις διαβουλεύσεις που διενεργήθηκαν, και η κυβέρνηση της Ζιμπάμπουε δεν ανέλαβε καμία αξιόπιστη δέσμευση ούτε έλαβε συγκεκριμένα θετικά μέτρα για τη βελτίωση της κατάστασης. Επιπλέον, υπάρχουν στοιχεία ότι αυξήθηκε η πολιτική βία στη χώρα, ιδίως κατά των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συνεκτιμώντας τα ανωτέρω, αυτό που πρότεινε η Επιτροπή στο στάδιο αυτό ήταν η παράταση της τρέχουσας πολιτικής, δεδομένου ότι τυχόν άρση ή ακόμη και χορήγηση διευκολύνσεων σε σχέση με τα τρέχοντα μέτρα δεν είναι δικαιολογημένη (Κοινοτήτων, 2009).

3.2.2 Περιοριστικά μέτρα ή οικονομικές κυρώσεις;

Στις 8 Φεβρουαρίου 2002, η ΕΕ επέβαλε κυρώσεις στη Ζιμπάμπουε, τις οποίες χαρακτήρισε επισήμως ως «περιοριστικά μέτρα» (Chingono, 2010, σ. 67). Οι λόγοι που προβάλλει η ΕΕ για την επιβολή των λεγόμενων περιοριστικών μέτρων είναι η εξασφάλιση πολιτικής και δημοκρατικής σταθερότητας στη Ζιμπάμπουε και η επιβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου (Tungwarara, 2011,

σ. 112). Η ΕΕ επέβαλε περιοριστικά μέτρα στη Ζιμπάμπουε τρεις μήνες πριν από τις εκλογές και δικαιολόγησε τη χρήση κυρώσεων τη δεδομένη στιγμή λέγοντας ότι οι επικείμενες εκλογές στη Ζιμπάμπουε δεν θα είναι ελεύθερες και δίκαιες. Στην ουσία, η ΕΕ εξέδωσε την ετυμηγορία της πριν από τη διεξαγωγή των εκλογών. Επιπλέον, ο κατάλογος κυρώσεων της ΕΕ περιλαμβάνει 203 μεμονωμένα άτομα και 40 φορείς. Τα άτομα που περιλαμβάνονται στον κατάλογο είναι κατά κύριο λόγο κυβερνητικοί υπάλληλοι και η πολιτική κυρώσεων ανέφερε πως τα κεφάλαια, τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία ή οι οικονομικοί πόροι του προσώπου που απαριθμείται για τη συμμετοχή σε δραστηριότητες που υπονομεύουν σοβαρά τη δημοκρατία, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το κράτος δικαίου στη Ζιμπάμπουε θα παγώσουν (Chingono, 2010, σ. 72).

Όσον αφορά την κατάσταση στη Ζιμπάμπουε, υπάρχει συναίνεση μεταξύ των δυτικών κρατών ότι ο θεμελιώδης στόχος των κυρώσεων είναι η αποκατάσταση της δημοκρατίας και της κανονικότητας σύμφωνα με τα δυτικά σύγχρονα πρότυπα δημοκρατίας (Chingono, 2010). Η ΕΕ ισχυρίζεται ότι επιβάλλει κυρώσεις προκειμένου να βελτιωθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, να προωθηθεί το κράτος δικαίου και η διεξαγωγή ελεύθερων και δίκαιων εκλογών στη χώρα. Ωστόσο, η μεγάλη διαμάχη σχετικά με τις κυρώσεις έχει να κάνει με τη φύση τους. Η ΕΕ αναφέρεται στις κυρώσεις που επιβάλλονται ως περιοριστικά μέτρα, ενώ το καθεστώς στη Ζιμπάμπουε τις ονομάζει παράνομες οικονομικές κυρώσεις με αποτέλεσμα να έχει προκύψει μια διαφορά σημασιολογικής φύσης. Η κυβέρνηση της Ζιμπάμπουε αντιλαμβάνεται τη χρήση οικονομικών κυρώσεων ως παράνομο εργαλείο που αποσκοπεί στην αποσταθεροποίηση των εσωτερικών πολιτικών υποθέσεων της χώρας (ιδίως της διαδικασίας μεταρρύθμισης της γης) και σοβαρή παραβίαση της αρχής της μη επέμβασης στα πολιτικά εσωτερικά θέματα (Chingono, 2010).

3.2.3 Η θέση της ΕΕ σχετικά με τις κυρώσεις στη Ζιμπάμπουε

Η επίσημη θέση της ΕΕ σχετικά με τις κυρώσεις στη Ζιμπάμπουε μπορεί να κατανοηθεί μέσα από την επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης, η οποία αναφέρει τα εξής:

α) Η ΕΕ δεν επιβάλλει οικονομικές ή εμπορικές κυρώσεις κατά της Ζιμπάμπουε. Η ΕΕ συμμερίζεται τη γνώμη που εξέφρασαν ορισμένοι

διεθνείς οργανισμοί, σύμφωνα με τους οποίους η κύρια αιτία της σοβαρής κοινωνικής και οικονομικής κρίσης που αντιμετωπίζει η Ζιμπάμπουε πρέπει να αναζητηθεί σε ακατάλληλες οικονομικές πολιτικές, τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η αγροτική μεταρρύθμιση και την πανδημία του HIV / AIDS.

β) Τα μέτρα που έλαβε η ΕΕ ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης του κράτους δικαίου και των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η δέσμευση των προσωπικών περιουσιακών στοιχείων ανώτερων κυβερνητικών και άλλων υψηλόβαθμων αξιωματούχων, η πρόληψη της ταξίδια στα κράτη μέλη της ΕΕ και το εμπάργκο στην πώληση όπλων. Κανένα από τα μέτρα αυτά δεν θα μπορούσε να επηρεάσει ή να προκαλέσει κακουχίες στον πληθυσμό της Ζιμπάμπουε.

γ) Η αναστολή ή αναπροσανατολισμός ορισμένων προγραμμάτων χρηματοοικονομικής και αναπτυξιακής συνεργασίας με την κυβέρνηση της Ζιμπάμπουε οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι δεν τήρησε τις διατάξεις των σχετικών διμερών συμφωνιών και το πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον που δεν ευνοεί τη συνεργασία για την ανάπτυξη με τις κυβερνητικές δομές .

δ) Η ΕΕ ανησυχεί βαθύτατα για την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την ανθρωπιστική κρίση στη Ζιμπάμπουε. Κατά συνέπεια, η ανθρωπιστική βοήθεια που δόθηκε στον λαό της Ζιμπάμπουε από την ΕΕ συνεχίστηκε και τα τελευταία δύο έτη ανήλθε σε 300 εκατ. ευρώ. Επιπλέον, χρηματοδοτούνται από την ΕΕ και τα κράτη μέλη προγράμματα με άμεση στήριξη του λαού της Ζιμπάμπουε στην ανακούφιση της φτώχειας, την εκπαίδευση, την υγεία, τις υποδομές, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον εκδημοκρατισμό.

ε) Η ΕΕ παραμένει προσηλωμένη στη δέσμευση της κυβέρνησης της Ζιμπάμπουε σε ένα εκτενές διάλογο σχετικά με τις τρέχουσες δυσκολίες με στόχο την αποκατάσταση της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής σταθερότητας. (eeas)

3.2.4 Βοήθησαν ή όχι οι κυρώσεις;

Η αρχική λογική που προωθήθηκε για την επιβολή κυρώσεων στη Ζιμπάμπουε είναι ότι θα άλλαζαν την απαράδεκτη συμπεριφορά της κυβέρνησης και εκείνων που πρωτοστάτησαν στις καταχρήσεις. Περιορίζοντας την πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους για τα μέλη της ελίτ του καθεστώτος, θα περιοριστεί επίσης και η ικανότητά τους να καταπιέζουν το λαό τους. Από τότε που επιβλήθηκαν κυρώσεις, συζητήθηκαν αρκετά οι επιπτώσεις τους, ιδίως στην ευημερία της οικονομίας της Ζιμπάμπουε. Ο πρόεδρος Μουγκάμπε και το κόμμα του ZANU-PF υποστήριξαν σθεναρά ότι οι κυρώσεις ήταν η κύρια αιτία της οικονομικής κατάρρευσης της Ζιμπάμπουε και οδήγησαν στην αδικαιολόγητη ταλαιπωρία των απλών πολιτών. Οι κυρώσεις υπό τη μορφή απαγορεύσεων ταξιδιών και παγώματος περιουσιακών στοιχείων που απευθύνονται στους λειτουργούς του ZANU-PF και στους συνεργάτες τους καθώς και στις εταιρείες που θεωρούνται ότι διατηρούν το καθεστώς αποσκοπούν στην απομόνωση και υπονόμευση τους. Ωστόσο, δεν υπάρχουν ενδείξεις που να υποδηλώνουν ότι οι κυρώσεις αυτές επιτυγχάνουν τους στόχους τους ή ότι η συμπεριφορά εκείνων που αποδέχτηκαν τα βασανιστήρια και τις πράξεις βίας μεταβλήθηκε από τις απαγορεύσεις ταξιδιών και τη δέσμευση περιουσιακών στοιχείων. Ενώ παρατηρήθηκε αισθητή πτώση στα επίπεδα βίας και παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πρόσφατα σημειώθηκε έντονη αναζωπύρωση βίας και πράξεων εκφοβισμού που απευθύνονται στους υποστηρικτές του κόμματος MDC και στους ακτιβιστές. Έχουν υπάρξει πολύ λίγες δημόσιες πληροφορίες σχετικά με το ποσό των δεσμευμένων περιουσιακών στοιχείων, αυξάνοντας έτσι το ενδεχόμενο οι ενδιαφερόμενοι να μην έχουν σημαντικά ποσά ή να έχουν μεταφέρει οποιαδήποτε εξωτερικά κεφάλαια σε ασφαλείς τοποθεσίες πριν από την έναρξη ισχύος των μέτρων. Ωστόσο, είναι πιο πιθανό με τη συνεχή κριτική να επικεντρωθεί η προσοχή στις κυρώσεις, οι οποίες παρείχαν μια βολική ευκαιρία στον Μουγκάμπε και στο ZANU-PF να αποφύγουν τις ευθύνες τους και να μην λογοδοτήσουν για ορισμένες από τις καταστροφικές πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί υπό την ηγεσία τους (Tungwarara, 2011).

Η οικονομική πτώση της Ζιμπάμπουε, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την ταλαιπωρία των απλών πολιτών, δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο στις κυρώσεις. Στην πραγματικότητα, το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για τις οικονομικές δυσκολίες της Ζιμπάμπουε έγκειται στο ZANU-PF και στον τρόπο με τον οποίο κυβερνούσε τη

χώρα. Επομένως, αν οι κυρώσεις είχαν ελάχιστες επιπτώσεις στην οικονομία ή σε ειδικά στοχοθετημένα άτομα και δεδομένου ότι χρησιμοποιούνται από το ZANU-PF ως εμπόδιο στις περαιτέρω μεταρρυθμίσεις, πρέπει ασφαλώς να αρθούν τώρα; Η πρόσφατη αναζωπύρωση της βίας που χρηματοδοτείται από το κράτος και απευθύνεται σε όσους θεωρούνται πολιτικοί αντίπαλοι του ZANU-PF απαιτεί εντατικοποίηση της απομόνωσης των υπευθύνων για τέτοιου είδους πράξεις. Στο βαθμό που το ZANU-PF και οι υποστηρικτές του, στον τομέα της ασφάλειας έχουν επιλέξει συνειδητά να εξαπολύσουν βία κατά ανθρώπων που έχουν διαφορετικές πολιτικές απόψεις για να διατηρήσουν την εξουσία τους, πρέπει να διατηρηθούν οι ισχύουσες κυρώσεις. Πράγματι, με την εντατικοποίηση της βίας, η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο να επιβάλει ένα ακόμη πιο ισχυρό καθεστώς στοχοθετημένων μέτρων στους υπεύθυνους για την ενορχήστρωσή της (Tungwarara, 2011).

3.2.5 Επιπτώσεις των κυρώσεων στην προώθηση της δημοκρατίας

Από τις αρχές του αιώνα, οι σχέσεις μεταξύ Ευρώπης και Ζιμπάμπουε κυριαρχούνται σε μεγάλο βαθμό από τη συζήτηση για τις «κυρώσεις». Τα περιοριστικά μέτρα επηρέασαν επίσης τη φύση της ευρωπαϊκής στήριξης για τη δημοκρατία στη Ζιμπάμπουε. Οι εξαιρετικά αμφισβητούμενες βουλευτικές εκλογές του 2000 και οι προεδρικές εκλογές του 2002 οδήγησαν σε μια νέα σχέση Ευρώπης-Ζιμπάμπουε. Η κρατική καταστολή και η βία που χαρακτήριζε τη Ζιμπάμπουε στις αρχές της δεκαετίας του 2000, καταδικάστηκε ευρέως από την ΕΕ και τα κράτη μέλη της. Μετά την απομάκρυνση του επικεφαλής της αποστολής παρατήρησης εκλογών της ΕΕ και τις εκθέσεις για την επιδείνωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Ζιμπάμπουε, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κυβέρνηση της Ζιμπάμπουε συνεχίζει να διαπράττει σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ελευθερίας της γνώμης, συνέστησε και επέβαλε περιοριστικά μέτρα με απόφαση του Συμβουλίου το 2002. (europa). Τα μέτρα αυτά αφορούσαν άτομα και οντότητες που θεωρούνταν υπεύθυνες για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και περιλάμβαναν ταξιδιωτικές απαγορεύσεις και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων. Τα μέτρα επηρέασαν πολλούς υπουργούς του Zanu PF, μέλη του κόμματος, στρατιωτικό προσωπικό και επιχειρηματικές οντότητες που συνδέονταν με τον κρατικό μηχανισμό. Επιπλέον, το

εμπάργκο όπλων απαγόρευσε τις πωλήσεις όπλων και στρατιωτικής τεχνολογίας στις αμυντικές βιομηχανίες της Ζιμπάμπουε (Zimbabwe, 2019).

Μαζί με τα περιοριστικά μέτρα, το Συμβούλιο ενέκρινε τα λεγόμενα κατάλληλα μέτρα βάσει του άρθρου 96 της Συμφωνίας του Κοτονού, τα οποία συνεπάγονταν με αναστολή κάθε άμεσης αναπτυξιακής συνεργασίας με την κυβέρνηση της Ζιμπάμπουε. Αυτό εμπόδισε την καταβολή της ενίσχυσης μέσω κυβερνητικών δομών. Ως εκ τούτου, η έμφαση μεταφέρθηκε στην άμεση στήριξη του πληθυσμού της Ζιμπάμπουε στους κοινωνικούς τομείς και στους τομείς του εκδημοκρατισμού, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου, κυρίως μέσω της κοινωνίας των πολιτών. Τα μέτρα της ΕΕ δεν είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση της αναπτυξιακής βοήθειας αλλά άλλαξαν τον τρόπο με τον οποίο διοχετεύθηκε η στήριξη αυτή (Zimbabwe, 2019).

Τα μέτρα είχαν σαφή αντίκτυπο όταν θεσπίστηκαν, καθώς οι υπέρ της δημοκρατίας φορείς στη Ζιμπάμπουε τα χαιρέτισαν ως ένα σαφές σημάδι αλληλεγγύης στον αγώνα τους. Είναι σημαντικό να μην υποτιμάται η συμβολική αξία αυτών, όταν αξιολογείται η αποτελεσματικότητά τους. Ωστόσο, όταν το πολιτικό τοπίο της Ζιμπάμπουε και η ανάλυση των υπευθύνων για τη χάραξη πολιτικής στην Ευρώπη μετατοπίστηκαν σταδιακά, τα μέτρα της ΕΕ αποτέλεσαν έναν πολύπλοκο παράγοντα στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη Ζιμπάμπουε. Δεν υπήρξε πραγματικός διάλογος με την κυβέρνηση της χώρας μεταξύ 2008 και 2014 και η ΕΕ και τα κράτη μέλη της ασχολήθηκαν κυρίως με την κοινωνία των πολιτών και τους πολυμερείς θεσμούς (Zimbabwe, 2019).

Αυτό που έκανε τα μέτρα της ΕΕ εναντίον της Ζιμπάμπουε διαφορετικά από τα μέτρα εναντίον άλλων χωρών, ήταν ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιήθηκε η «συζήτηση για τις κυρώσεις» στις εγχώριες συζητήσεις. Το καθεστώς του Zanu PF κατάφερε να επιτεθεί με αφορμή τις κυρώσεις με ιδεολογικό τρόπο. Αυτό δεν συνέβη σε άλλες χώρες όπου επιβλήθηκαν μέτρα της ΕΕ, όπως το Τόγκο και η Γουινέα. Η ρητορική του Zanu PF βρίσκει έντονη απήχηση στην Κοινότητα Ανάπτυξης της Μεσημβρινής Αφρικής και στην ευρύτερη Αφρική και απεικονίζει την αντιπολίτευση ως «μέρος μιας δυτικής στρατηγικής παρέμβασης στη Ζιμπάμπουε που αποσκοπούσε στην υπονόμευση της κυριαρχίας της χώρας και των στόχων για απελευθέρωση». Σημαντικό στοιχείο είναι ότι το Zanu PF χρησιμοποιεί την επιβολή κυρώσεων ως ένα

από τα μέσα για την απομάκρυνση της προσοχής από άλλα θέματα, όπως η έλλειψη μεταρρυθμίσεων, η οικονομική κακοδιαχείριση και οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Zimbabwe, 2019).

Η διαμόρφωση του GNU και η ακόλουθη στροφή προς την εκ νέου δέσμευση οδήγησαν την ΕΕ να καταργήσει σταδιακά τα περιοριστικά μέτρα. Η υιοθέτηση του νέου συντάγματος και η βελτίωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνέβαλαν περαιτέρω στη διαδικασία αυτή. Από την άποψη αυτή, τα διαδοχικά συμπεράσματα του Συμβουλίου ήταν σημαντικά καθώς υπογράμμισαν τον στόχο εξομάλυνσης των σχέσεων με βάση τις βελτιώσεις και την ατζέντα των μεταρρυθμίσεων. Μετά τις εκλογές του 2013, η ΕΕ απέσυρε τελικά σχεδόν όλα τα ονόματα από τον κατάλογο των συγκεκριμένων μέτρων, μόνο ο Μουγκάμπε και η σύζυγός του έμειναν υπό κυρώσεις και τα μέτρα εναντίον πολλών στρατιωτικών δεν καταργήθηκαν αλλά ανακλήθηκαν (Zimbabwe, 2019).

Όσον αφορά την αναθεώρηση της δέσμευσης, η άρση των κατάλληλων μέτρων το 2014 ήταν σημαντική. Αυτό σημαίνει άμεσο διάλογο μεταξύ της ΕΕ και της κυβέρνησης της Ζιμπάμπουε, ενώ η χώρα κατέστη επίσης επιλέξιμη για διάφορα μέσα στήριξης της ΕΕ, κυρίως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης (ΕΤΑ). Παρόλο που η ΕΕ επικεντρώνεται κυρίως στην τροχιά της εκ νέου δέσμευσής της από το 2013, ισχύουν μέτρα μέχρι σήμερα. Παρά τον περιορισμένο αριθμό των ατόμων που παραμένουν στον κατάλογο κυρώσεων της ΕΕ, τα μέτρα συνέχισαν να προκαλούν συζητήσεις σε κύκλους ευρωπαϊκών πολιτικών. Είναι ενδιαφέρον ότι τα τελευταία χρόνια οι περισσότεροι Ευρωπαίοι διπλωμάτες δεν πιστεύουν στην αποτελεσματικότητα των μέτρων (Zimbabwe, 2019).

Υπάρχει γενική αίσθηση στη Ζιμπάμπουε ότι η ΕΕ δεν κατόρθωσε να εξηγήσει τη φύση των μέτρων, ενώ αυτό περιπλέκεται περαιτέρω από το γεγονός ότι δεν υπήρχε κοινό καθεστώς κυρώσεων από τους δυτικούς φορείς. Οι ΗΠΑ είχαν πιο ευρείες κυρώσεις στο πλαίσιο του νόμου περί δημοκρατίας και οικονομικής ανάκαμψης της Ζιμπάμπουε το 2001, οι οποίες επηρέασαν άμεσα την οικονομία και τους κατοίκους της χώρας. Μερικώς ενημερωμένοι από την κρατική προπαγάνδα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, πολλοί παράγοντες στη Ζιμπάμπουε απέτυχαν να κάνουν τη διάκριση μεταξύ μέτρων ΕΕ και ΗΠΑ. Εάν διατηρηθούν τα υπόλοιπα μέτρα, η ΕΕ εξακολουθεί να είναι ευάλωτη στην προπαγάνδα του Zanu PF, αλλά αν αρθούν τα μέτρα, η ΕΕ

ενδέχεται να αποτελέσει αντικείμενο κριτικής στα ευρωπαϊκά μέσα ενημέρωσης (Zimbabwe, 2019).

3.2.6 Προοπτικές προώθησης της δημοκρατίας

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι πριν από τα γεγονότα του Ιανουαρίου 2019 υπήρχαν ήδη αρκετοί παράγοντες που υποστήριζαν ότι ο επαναπροσανατολισμός μπορεί να είναι ένας πιο κατάλληλος όρος από ό, τι η «μετάβαση», καθώς πίστευαν ότι το Zanu PF βρισκόταν στη διαδικασία αναπροσανατολισμού. Ταυτόχρονα, ορισμένοι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής επισημαίνουν επίσης τον κίνδυνο να γίνει η αλλαγή πολύ γρήγορα. Είναι σαφές ότι υπάρχουν πολλά συμφέροντα στο Zanu PF, γεγονός που καθιστά δύσκολη την αλλαγή. Τα γεγονότα του Ιανουαρίου του 2019 θα περιπλέξουν τις σχέσεις μεταξύ Ευρώπης και Ζιμπάμπουε και είναι πιθανό να επιβραδύνουν τη διαδικασία επαναπροσέγγισης. Επιπλέον, δεδομένης της βίαιης καταστολής και της έλλειψης σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του συντάγματος της Ζιμπάμπουε, μπορεί κανείς να αναρωτηθεί κατά πόσο η κυβέρνηση του Zanu PF θα είναι ειλικρινής στη δέσμευσή της με τα ευρωπαϊκά κράτη. Επίσης, δε πρέπει να ξεχνάμε ότι υπήρξαν βελτιώσεις από το 2008, καθώς οι εκλογές του 2018 και η αναζήτηση νομιμότητας ώθησαν το Zanu PF περισσότερο από ποτέ στο άνοιγμα δημοκρατικών χώρων. Επομένως, η μελλοντική στήριξη της δημοκρατίας θα πρέπει να προστατεύσει ορισμένα από τα κέρδη αυτής της περιόδου προκειμένου να διατηρηθεί κάποια πρόοδος και να διασφαλιστεί η εφαρμογή περαιτέρω μεταρρυθμίσεων (Zimbabwe, 2019).

Πριν από τα γεγονότα του Ιανουαρίου 2019, ήταν ήδη σαφές ότι υπήρχε ανάγκη για εθνικό διάλογο, προκειμένου να μεταφερθεί η Ζιμπάμπουε από την πολιτική και οικονομική κρίση και το πολωμένο πλαίσιο που χαρακτήριζε το μετεκλογικό περιβάλλον. Αυτό το πολωμένο πλαίσιο δημιουργεί προκλήσεις για τις δημοκρατικές διαδικασίες στη Ζιμπάμπουε και πιθανόν θα περιπλέξει τις προσπάθειες για έναν τέτοιο διάλογο, καθώς υπάρχουν διαφορετικές ιδέες. Αυτή η πόλωση θέτει σοβαρές προκλήσεις για τις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες στήριξης της δημοκρατίας, ενώ παράλληλα δείχνει την ανάγκη για προγράμματα βοήθειας. Η ΕΕ μπορεί να διαδραματίσει κάποιο ρόλο, μολονότι θα πρέπει να είναι σαφές ότι αυτό πρέπει πρώτα απ' όλα να είναι μια διαδικασία της κυβέρνησης της Ζιμπάμπουε. Η ενδεχόμενη βοήθεια, εάν γίνει δεκτή από όλα τα μέρη, θα μπορούσε να επικεντρωθεί

στη δημιουργία μιας τέτοιας διαδικασίας διαλόγου, επισημαίνοντας τις βέλτιστες πρακτικές των περιπτώσεων όπου οι διάλογοι αυτοί ήταν επιτυχείς (Zimbabwe, 2019).

Μετά την αποχώρηση του Μουγκάμπε υπήρξε μια τάση σε ορισμένους κύκλους να απλοποιηθεί το πλαίσιο της «νέας» Ζιμπάμπουε και της ηγεσίας της. Η αφήγηση που ήθελε την αλλαγή του προέδρου Mnangagwa ήταν αρκετά κυρίαρχη. Αν και η βίαιη ιστορία του Mnangagwa δεν αγνοήθηκε, φάνηκε ότι η πιθανότητα καταστολής της ηγεσίας δεν ελήφθη επαρκώς υπόψη παρά τις προειδοποιήσεις ακτιβιστών για την αυξημένη στρατιωτικοποίηση του κράτους. Είναι σημαντικό να αποφευχθεί αυτή η απλούστευση του πλαισίου και να γνωρίζουμε την πολυπλοκότητα του πολιτικού εδάφους της Ζιμπάμπουε (Zimbabwe, 2019).

3.3 Επιπτώσεις προγραμμάτων βοήθειας

α) Εκλογές και εκλογικό περιβάλλον

Δεδομένου ότι η ευρωπαϊκή δέσμευση ακολούθησε το πολιτικό πλαίσιο στη Ζιμπάμπουε, μεγάλο μέρος των προγραμμάτων στήριξης της δημοκρατίας ακολουθούσε διαδοχικά τους εκλογικούς κύκλους της χώρας. Ταυτόχρονα, παρά τις ελλείψεις τόσο στην εκλογική διαδικασία όσο και στη δημιουργία ευρωπαϊκής εκλογικής στήριξης, υπήρξε σαφής συμβολή στη βελτίωση της εκλογικής διαδικασίας. Η ΕΕ παρείχε τεχνική υποστήριξη στην εκλογική επιτροπή της Ζιμπάμπουε. Επιπλέον, η ευρωπαϊκή στήριξη συνέβαλε στο γεγονός ότι μεγάλος αριθμός, ιδιαίτερα των νέων, κατάφερε να εγγραφεί στην ψηφοφορία (Zimbabwe, 2019).

β) Υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών

Όσον αφορά την υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών, μπορεί να ειπωθεί ότι η ευρωπαϊκή βοήθεια προς τις μη κυβερνητικές οργανώσεις της Ζιμπάμπουε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 συνέβαλε σε μια ακμάζουσα κοινωνία των πολιτών που κατάφερε να κινητοποιήσει τη στήριξη σε σημαντικά θέματα. Υπό το πρίσμα της μειωμένης χρηματοδότησης της κοινωνίας των πολιτών, έχουν καταβληθεί σοβαρές προσπάθειες από την ΕΕ και ορισμένα κράτη μέλη για να διασφαλιστεί ότι οι βασικές οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα μπορούν να συνεχίσουν τις εργασίες τους.

Η ευρωπαϊκή υποστήριξη κράτησε αποτελεσματικά αυτές τις οργανώσεις και κατέστη εμφανής η σημασία να διατηρήσουν τις δομές και τα συστήματά τους κατά την πρόσφατη καταστολή από τις δυνάμεις ασφαλείας στη Ζιμπάμπουε τον Ιανουάριο του 2019. Ορισμένες από τις σημαντικότερες οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων της χώρας, η ΕΕ και τα κράτη μέλη διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην αναφορά και την τεκμηρίωση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στην παροχή βοήθειας στα θύματα της βίας (Zimbabwe, 2019).

γ) Κράτος δικαίου

Η συμβολή της ΕΕ στην προώθηση του κράτους δικαίου στη Ζιμπάμπουε ήταν ένα άλλο σημαντικό στοιχείο. Σημαντική στήριξη παρέχεται στο πλαίσιο του 11ου ΕΤΑ για την ενίσχυση του δικαστικού τομέα της Ζιμπάμπουε και άλλων τομέων δικαιοσύνης, με επίκεντρο τις θεσμικές μεταρρυθμίσεις και τη διασφάλιση της δικαιοσύνης για όλους. Συνολικά, το ποσό 18,7 εκατ. ευρώ προοριζόταν για τον τομέα της δικαιοσύνης, την κοινοβουλευτική υποστήριξη και τη στήριξη της συνταγματικής ευθυγράμμισης μετά την έγκριση του Συντάγματος του 2013 (Zimbabwe, 2019).

Παρά το γεγονός ότι οι εκτιμήσεις εδώ είναι αρκετά θετικές, η πολυπλοκότητα της αντιμετώπισης ενός αυταρχικού καθεστώτος οδηγεί επίσης σε προκλήσεις για την αξιολόγηση των επιπτώσεων παρόμοιων παρεμβάσεων. Ένα βασικό ερώτημα είναι σε ποιο βαθμό τα ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης της δημοκρατίας προστατεύονται επαρκώς από τις πολιτικές πιέσεις και τις πραγματικότητες στη Ζιμπάμπουε (Zimbabwe, 2019).

δ) Υποστήριξη ΜΜΕ

Εξετάζοντας το τοπίο των μέσων ενημέρωσης της Ζιμπάμπουε, είναι δύσκολο να υποστηρίξουμε ότι η μεροληψία των κρατικών ΜΜΕ έχει μειωθεί ή ότι έχει αυξηθεί η ποιότητα της δημοσιογραφίας. Όσον αφορά το τελευταίο, πρέπει να ληφθεί υπόψη το πλαίσιο της Ζιμπάμπουε, καθώς είναι δύσκολο να δημιουργηθεί θεσμική ικανότητα όταν οι οικονομικοί περιορισμοί είναι τέτοιοι που δε μπορεί να διατηρηθεί η ανεξάρτητη δημοσιογραφία. Παράλληλα όμως, δεν πρέπει να αγνοηθεί η φύση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων υποστήριξης των μέσων ενημέρωσης. Το μεγαλύτερο μέρος της υποστήριξης ήταν ad hoc με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μια διαρθρωτική

στρατηγική μακροπρόθεσμης προσέγγισης για την αντιμετώπιση και τη βελτίωση των νόμων και των κανονισμών των μέσων ενημέρωσης, καθώς και της ποιότητας της δημοσιογραφίας (Zimbabwe, 2019).

3.4 Αρνητικά αποτελέσματα προγραμμάτων βοήθειας

Η διοχέτευση μεγάλων ποσών χρηματοδότησης στην κοινωνία των πολιτών της Ζιμπάμπουε οδήγησε στη μανιώδης αύξηση των ΜΚΟ. Κατά τη διάρκεια μιας περιόδου οικονομικής κρίσης και υψηλής ανεργίας, ο τομέας της κοινωνίας των πολιτών αποτέλεσε επίσης μια ενδιαφέρουσα ευκαιρία για πολλούς. Η προκύπτουσα «εκβιομηχάνιση» της κοινωνίας των πολιτών είχε αρνητικές επιπτώσεις στον τομέα. Επιπλέον, η έλλειψη λογοδοσίας κατά την περίοδο πριν από το 2013 οδήγησε στη διαφθορά στον τομέα της κοινωνίας των πολιτών, όπου σημειώθηκε κατάχρηση της χρηματοδότησης. Το ευαίσθητο και κατασταλακτικό πλαίσιο συνέβαλε σε αδύναμα συστήματα λογοδοσίας, αλλά επίσης σήμαινε ότι όταν οι δωρητές ανίχνευσαν την κατάχρηση της χρηματοδότησης, επέλεξαν συχνά να μην προβούν σε νομικές ενέργειες κατά του παραλήπτη ούτε να κοινοποιήσουν δημόσια τη διαφθορά (Zimbabwe, 2019).

Αν και η απόφαση των ευρωπαϊκών κρατών μελών να μην χρηματοδοτούν τα κόμματα της αντιπολίτευσης είναι κατανοητή, συνέβαλε εν μέρει στην αποδυνάμωση των δομών τους, πράγμα που αποδυνάμωσε επίσης τις δημοκρατικές διαδικασίες στη Ζιμπάμπουε. Λαμβάνοντας υπόψη την αλληλοεπικάλυψη μεταξύ του Zanu PF και του κράτους, η ενδυνάμωση της κυβέρνησης ενισχύει επίσης το Zanu PF ως συμβαλλόμενο μέρος και, ως εκ τούτου, συμβάλλει σε μη ισότιμους όρους ανταγωνισμού. Οι περιορισμένες δυνατότητες χρηματοδότησης της αντιπολίτευσης επηρέασαν τη δημοκρατική κουλτούρα και τις διαδικασίες στη χώρα. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι ευρωπαίοι χορηγοί θα πρέπει να χρηματοδοτήσουν άμεσα την αντιπολίτευση, αλλά θα πρέπει να προωθήσουν την πορεία επαναπροσέγγισης και να διαμορφώσουν τα προγράμματα στήριξης (Zimbabwe, 2019).

3.5 Συμπεράσματα

Είναι σαφές ότι η ευρωπαϊκή υποστήριξη έλαβε χώρα σε ένα κυμαινόμενο πολιτικό πλαίσιο. Καταδείξαμε ορισμένες προκλήσεις όσον αφορά την προώθηση της δημοκρατίας από την ΕΕ στη Ζιμπάμπουε, ορισμένες από αυτές αφορούσαν τη

δημιουργία και τη δομή των μηχανισμών χρηματοδότησης. Άλλες προκλήσεις επικεντρώθηκαν περισσότερο στην πολυπλοκότητα της παροχής υποστήριξης της δημοκρατίας σε ένα αυταρχικό καθεστώς. Ο τρόπος με τον οποίο δομούνται οι μηχανισμοί χρηματοδότησης της ΕΕ και άλλων ευρωπαϊών χορηγών δεν ανταποκρίνεται κατ' ανάγκη στην πραγματικότητα των δικαιούχων της Ζιμπάμπουε, οι οποίοι δεν ήταν πάντοτε σε θέση να ανταποκριθούν επαρκώς στο ταχέως μεταβαλλόμενο πλαίσιο. Παρά τη στήριξη που παρέχεται από τους ευρωπαίους και τον θετικό αντίκτυπο ορισμένων παρεμβάσεων με σκοπό την ενδυνάμωση της δημοκρατίας, υπάρχουν ακόμη πολλά που πρέπει να γίνουν όσον αφορά τη βελτίωση της δημοκρατικής κουλτούρας και των διαδικασιών (Zimbabwe, 2019).

Δεδομένου των εξελίξεων στη Ζιμπάμπουε τον Ιανουάριο του 2019, μετά τη βίαιη καταστολή των δυνάμεων ασφαλείας της Ζιμπάμπουε και τις τεράστιες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φαίνεται πιθανό να υπάρξει μια άλλη περίοδος αναπροσανατολισμού όσο αφορά την υποστήριξη της ΕΕ. Είναι σαφές ότι το αυταρχικό σύστημα διακυβέρνησης που χαρακτήριζε την εποχή του Μουγκάμπε εξακολουθεί να υπάρχει και η αυξημένη στρατιωτικοποίηση του κρατικού μηχανισμού είναι ανησυχητική. Σ' αυτό το απρόβλεπτο περιβάλλον, θα είναι σημαντικό η ευρωπαϊκή δέσμευση και υποστήριξη να είναι στρατηγική αλλά και καθοδηγούμενη από δημοκρατικές αξίες. Αυτό θα απαιτήσει προσεκτική ισορροπία μεταξύ των ευρωπαϊκών παραγόντων. Αν ο σεβασμός της δημοκρατίας δεν βρίσκεται στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής δέσμευσης, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος περαιτέρω δέσμευση και συνεργασία να υπονομεύσει την αξιοπιστία της ΕΕ και των κρατών μελών της και να ενισχύσει περαιτέρω τον αυταρχισμό. Ταυτόχρονα, είναι σαφές ότι η στήριξη της δημοκρατίας δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από θέματα πολιτικής δέσμευσης. Ωστόσο, η Ζιμπάμπουε παρέχει ένα πολύ σαφές παράδειγμα των προβλημάτων της φτώχης λογοδοσίας, της περιορισμένης συμμετοχής, των περιορισμών στα ανθρώπινα δικαιώματα και της ενδημικής κατάκτησης του κράτους. Η κοινωνική και οικονομική κατάσταση στη χώρα έχει επιδεινωθεί σε καταθλιπτικό και δυσάρεστο βαθμό ως αποτέλεσμα του αυταρχικού συστήματος που κατασκεύασε ο Mugabe και το Zanu PF (Zimbabwe, 2019).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 Γενικά συμπεράσματα

Η πολιτική υποστήριξη της δημοκρατίας έχει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία καθιστούν την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων ιδιαίτερα δύσκολη. Η δημοκρατία είναι μια πολύ περίπλοκη ιδέα που δεν έχει καθολικά αποδεκτό ορισμό. Ο αντίκτυπος της στήριξης της δημοκρατίας εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο έρευνας και δεν υπάρχουν σαφείς δείκτες αναφοράς ή αποδεκτές μεθοδολογίες για τη μέτρηση των επιπτώσεων της. Οι πολιτικές διαδικασίες που επηρεάζουν τον εκδημοκρατισμό, είτε θετικά είτε αρνητικά, επηρεάζονται από πολλαπλούς παράγοντες, δεδομένου ότι η υποστήριξη της ΕΕ είναι μόνο μία από αυτές. Οι προσπάθειες της ΕΕ υπέρ της δημοκρατίας είναι επίσης πολύπλοκες και πολυδιάστατες και αποτελούνται από πολυάριθμες και ποικίλες δράσεις και έργα, συχνά τοπικά, τα οποία είναι αποτελεσματικά από μόνα τους. Οι δράσεις και τα έργα αυτά λειτουργούν σε σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ η εδραίωση της δημοκρατίας ξεπερνάει μια μεγαλύτερη χρονική περίοδο και δεν είναι μια γραμμική διαδικασία, η οποία είναι ευαίσθητη στην υποχώρηση.

Η πολιτική στήριξη από τα κράτη μέλη της ΕΕ, που έχουν μερικές φορές τα δικά τους στρατηγικά και οικονομικά συμφέροντα, είναι επικριτική για την επιτυχία της πολιτικής. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ΕΕ πρέπει να επιτύχει μια ισορροπία μεταξύ των βασικών αξιών και των συμφερόντων της, καθώς η καταπολέμηση της τρομοκρατίας ή η αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης απαιτούν ένα ορισμένο βαθμό συνεργασίας με τα αντιδημοκρατικά καθεστώτα. Για να είναι αποτελεσματική η πολιτική της ΕΕ, πρέπει να συντονιστεί με άλλους σημαντικούς διεθνείς χορηγούς και να ληφθούν δεόντως υπόψη οι θέσεις των διεθνών ή περιφερειακών οργανώσεων (όπως το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ή η Αφρικανική Ένωση). Τέλος, οι προσπάθειες της ΕΕ για την υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών αντιμετωπίζουν εμπόδια που προκαλούνται από αυταρχικά καθεστώτα, τα οποία περιορίζουν τη χρήση εξωτερικής χρηματοδότησης των ΜΚΟ, χρησιμοποιούν δυσφήμιση και εκφοβισμό κατά των υπερασπιστών των ανθρωπίνων

δικαιωμάτων και καταγγέλλουν κάθε διπλωματική παρέμβαση ως «εξωτερική παρέμβαση».

Σε γενικές γραμμές, ο αντίκτυπος της αναπτυξιακής βοήθειας για τη δημοκρατία στις τρίτες χώρες αποτελεί ζήτημα αμφισβήτησης μεταξύ των ερευνητών. Η γενική αναπτυξιακή βοήθεια θεωρείται από ορισμένους ότι έχει ένα «αποτέλεσμα ενίσχυσης», καθιστώντας δημοκρατικά καθεστώτα πιο δημοκρατικά και αυταρχικά καθεστώτα πιο αυταρχικά. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η αναπτυξιακή βοήθεια επιτρέπει στα αυταρχικά καθεστώτα να παραδίδουν καλύτερα δημόσια αγαθά και να εξυπηρετούν τον πληθυσμό, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνουν την πίστωση για αυτό. Ενώ είναι πολύ δύσκολο να εκτιμηθεί επακριβώς ο αντίκτυπος της βοήθειας της ΕΕ στις διαδικασίες εκδημοκρατισμού, μπορούν να αντληθούν ορισμένα συμπεράσματα από την έρευνα επί του θέματος. Η αναπτυξιακή βοήθεια έχει θετικό αντίκτυπο στις χώρες όπου η εξάρτηση από εξωτερικές ενισχύσεις είναι συγκριτικά υψηλή, και αυτό ισχύει ιδιαίτερα στις χώρες της Αφρικής.

Η ΕΕ, δεδομένης της δημοκρατικής παράδοσης των κρατών μελών της και του επιτυχούς υποστηρικτικού ρόλου που διαδραμάτισε στις διαδικασίες εκδημοκρατισμού κατά τη διάρκεια διαδοχικών κυμάτων διεύρυνσης στη νότια, κεντρική και ανατολική Ευρώπη, θεωρείται ευρέως ως επιχειρηματικός παράγοντας που δεσμεύεται με θεμελιώδεις αξίες. Σε πολλά αυταρχικά καθεστώτα, είναι όλο και πιο δύσκολο να στηριχθούν οι διαδικασίες εκδημοκρατισμού. Είναι, ωστόσο, σημαντικό να συνεχίσει η ΕΕ να υποστηρίζει τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την κοινωνία των πολιτών από τα διαθέσιμα μέτρα. Η πολιτική της ΕΕ θα πρέπει να περιηγηθεί στα προβληματικά σημεία ενός μεταβαλλόμενου παγκόσμιου πολιτικού τοπίου, στο οποίο η επιδίωξη των γεωστρατηγικών συμφερόντων γίνεται πιο σημαντική από την προώθηση θεμελιωδών αξιών. Η αναπτυξιακή βοήθεια έρχεται να αυξήσει τη κριτική για την αναποτελεσματικότητα στη στήριξη της δημοκρατίας, τα αποτελέσματα της οποίας είναι αδιάφορα, επειδή είναι μακροπρόθεσμα και διάχυτα. Από την άλλη πλευρά, μια νέα πολιτική μετανάστευσης που αφορά χώρες προέλευσης, κινδυνεύει να αμβλύνει τις προσπάθειες για τη στήριξη της δημοκρατίας και εξασθενεί τη πίεση σ' αυτά τα αυταρχικά καθεστώτα. Η διατήρηση της σωστής ισορροπίας θα αποτελέσει μείζονα πρόκληση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bogdanov, E. (2010). Ανάκτηση από PASOS (Policy Association for an Open Society).
- Chingono, H. (2010). *Zimbabwe sanctions: An analysis of the “Lingo” guiding the perceptions of the sanctioners and the sanctionees.*
- Consilium. (2018). Ανάκτηση από <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/>.
- Cynthia Chipanga, T. M. (2015). *An Analysis of the Effectiveness of Sanctions as a Law Enforcement Tool in International Law: A Case Study of Zimbabwe from 2001 to 2013.*
- Deane, S. (2013). Ανάκτηση από <http://www.international-alert.org/sites/default/files/publications/Tunisia2013EN.pdf>
- eeas. (n.d.). Ανάκτηση από http://www.eeas.europa.eu/archives/delegations/zimbabwe/documents/eu_zimbabwe/eu_sanction_position_en.pdf.
- europa. (n.d.). Ανάκτηση από <https://eur-lex.europa.eu/el/dec/2002/754/oj>.
- europa. (n.d.). Ανάκτηση από https://ec.europa.eu/europeaid/countries/zimbabwe_en.
- europa. (2014). Ανάκτηση από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52014JC0036>
- europa. (2015). Ανάκτηση από <https://www.eesc.europa.eu/el/node/53640>
- europa. (2017). Ανάκτηση από https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_3/SR_TUNISIA_EL.pdf
- europa. (2018). Ανάκτηση από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:52018JC0009>
- European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations.* (n.d.). Ανάκτηση από europa: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/tunisia_en

Parliament, E. (2018). *Democracy support in EU external*.

Reynaert, V. (2015). Democracy through the invisible hand? Egypt and Tunisia. Στο J. O. Anne Wetzels, *The substance of EU democracy promotion-Concepts and cases*. Palgrave Macmillan.

Tungwarara, O. (2011). *Sanctions: In aid of transition or an obstacle to democracy?*

Zimbabwe, E. d. (2019).

Κοινοτήτων, Ε. τ. (2009). Απόφαση του Συμβουλίου.